وەهمێک … ڕیچارد داوکینز

خوێندنەوەی: بێریڤان جەمال حەمە سەعید ……

کتێبی 'وەهمێک'، لە نووسینی ڕیچارد داوکینزە و لەلایەن نوری کەریمەوە لە زمانی ئینگلیزییەوە وەرگێردراوەتە سەر زمانی کوردی و هەروەها لەلایەن ناوەندی ڕۆشنبیری ئەندێشەوە چاپ و بڵاوکراوەتەوە. چاپی یەکەمی بە زمانی ئینگلیزی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 2006 و تاکو ئێستا بۆ زۆربەی هەرە زۆری زمانەکان وەرگێڕدراوە.
'وەهمێک'، بەناوبانگترین بەرهەمی زیندەوەرزانی گەشەیی، ئیثیست و پرۆفیسۆری پێشووی زانکۆی ئۆکسفۆردی بەریتانیا ڕیچارد داوکینزە1941. نووسەر ئەزموونێکی پڕ نووسینی بابەتی زانستی هەیە و لەم پەیوەندەدا، یەکەم کتێبی 'جینی خۆویست The Selfish Gene'ـــــە کە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1976.

'وەهمێک' لێکۆڵینەوەیەکی ئەکادیمیی زانستیی هەمەلایەنەیە سەبارەت بە ئاین لە گۆشەنیگای داروینیزمەوە، بۆیە خوێندنەوە و تێگەیشتنی تەواوی ئەم کتێبە، پێویستی بە ئاستێک لە ڕۆشنبیرییە لە پەیوەند بەم زانستەدا، بە دیاریکراوی خوێندنەوەی ڕەچەڵەکی چەشن — چارلز داروین و هەروەها لە بواری گەردوونزانیدا. بابەتە زانستییەکانی ئەم کتێبە زۆر لەوە زۆترە کە تەنیا لێکۆڵینەوەیەکی ئەکادیمی بێت دەربارەی ئاین. خوێندنەوەی و قسەوباس لەسەری، ئاستی ڕۆشنبیری خوێنەر دەباتە سەرەوە، کە ئەمە یەکێکە لە ئامانجەکانی نووسەر لە نووسینی ئەم کتێبەدا. دە ساڵ تێپەڕیوە بەسەر بڵاوبوونەوەی ئەم کتێبەدا، کەچی هێشتا قسەوباسی بابەتەکانی و کۆڕ و سیمیناربەستن لەم پەیوەنددا نەک هەر کەم بێتەوە، بەڵکو بە هۆی ئەو هەلومەرجەی سیاسییانەی هاتوونەتە ئاراوە، تاوێکی بە تینتری بە خۆیەوە گرتووە. مەبەستی منیش لە خوێندنەوەی ئەم کتێبە، بانگەوازە بۆ خوێندنەوە و چەندبار خوێنەوەی ئەم کتێبە و کردنەوەی دەرگای قسەوباس و توێژینەوەی بابەتە زانستییەکانی. 'وەهمێک' لە پێشەکییەک و دە بەش پێکهاتووە، بە ناساندنی هەر بەشێک، کە بەشەوەیەکی سەربەخۆ بڵاو دەبێتەوە، من تەنیا ئاماژە دەکەم بە خاڵە سەرکییەکانی بەو هیوایەی کە هاندەر بێت بۆ خوێنەر بگەڕێتەوە بۆ کتێبەکە.

بەشی یەکەم

بێباوەڕمەندێکی ئاینیی تەخ
هەوڵ نادەم خوایەکی کەسی بهێنمە بەرچاوی خۆم؛ ئەوەندە بەسە بۆ ترسەوە لە بەردەم پێکهاتی جیهاندا ڕابوەستین، تا ئەوەندەی ڕێگە دەدات، هەستی هەڵسەنگاندنی ناتەواومان بەرز دەینرخێنێت.
ئالبرت ئەنیشتاین

نوسەر لە سەرەتای بەشی یەکەمدا، ئاماژە دەکات بە بیروباوەڕی چەند بیرمەند و زانای وەکو ئەنشتاین و هاوکینگ، کە لە ناو بابەتە زانستییەکانیاندا ئاماژیان بە 'خوا' کردووە. ئەمە بۆتە سەرچاوەی بۆ هەڵەی لێکدانەوەی یەکخواگەرەکان، کە گوایە ئەم بیرمەندانە بیرباوەڕی ئاینی یەکخواگەریان هەیە. بەو شیوەیە سەرلێشێواندنێکی ئالۆز دروست بووە. دیارە ئەمەش لە ئاکامی نەتوانینی جیاکردنەوەی ئەوەی پێی دەوترێت ئاینی ئەنیشتاینی لە ئاینی سروشتبەدەر. هەندێک جار ئەنیشتاین ناوی 'خوا'ی بردووە بەڵام نەک 'خوای کەسی'، بەڵکو 'خوا' بە واتا مەجازییەکەی، هەر شتێک کە بۆی ناڕوون بووە و لێیتێنەگەیشتووە بە 'خوا' ناوی بردووە. خوای ئاینەکەی ئەنیشتاین 'هەمەخوایی'یە نەک 'خوای کەسی' هەر سێ ئاینە ئیبراهیمییەکە.

فیزیازانی وەرگری خەڵاتی نۆبڵ (هەروەها هەندێک ئیسیستی تریش)، ستێڤین وینبێرگ لە خەونەکانی دوابیردۆزدا، ئاماژەی بەم خاڵە کردووە باشتر لە هەرکەسێکی تر:
هەندێک خەڵک بۆچوونگەلێکیان هەیە لەسەر خوا، کە زۆر بەرین و لاستیکییە، بەناچاری لە هەموو شوێنێکدا بۆی دەگەڕێن بیدۆزنەوە. کەسێک گوێبیست دەبێت، کە 'خوا ئەوپەڕی (مطلقة)' یان'خوا باشترین سروشتمانە” یان'خوا گەردوونە.' بێگومان وەک هەر وشەیەکی تر، دەتوانین چۆنمان پێ خۆشە، وەها واتای وشەی'خوا' لێک بدەینەوە. ئەگەر ویستت بڵێیت، 'خوا وزەیە،' ئیتر ئەوسا دەتوانیت خوا لە کەڵە یەک خەڵوزدا بدۆزیتەوە.
بێگومان وینبێرگ ڕاست دەکات، ئەگەر وشەی خوا بەتەواوی لەکار نەکەوێت، دەبێت بە شێوەیەک بەکار بهێنرێت، کە خەڵک بەگشتی تێی بگات: وەک نیشانەیەک بۆ ئافرێندەرێکی سروشتبەدەر بۆ ئەوەی'بۆمان گونجاو بێت بۆ پەرستن.' ئەوە ڕوونە کە هەندێک لە زانایان لەناو نووسینەکانیاندا ناوی 'خوا' دەبەن، هەر بەو واتایەی کە ئەنشتاینی لێرەدا ئاماژەی پێدەکات:

“من بێباوەڕمەندێکی ئاینیی تەخم. ئەمەش بەخۆی جۆرێکی تازەیە لە ئاین. هەرگیز سروشتم بە هیچ مەبەستێک یان ئامانجێک یان هەرشتێک نەزانیوە، کە بکرێت وەک شتێکی مرۆیی چاوی لێ بکرێت. ئەوەی من لە

سروشتدا دەبینم، پێکهاتەکی مەزنە، کە تەنیا دەتوانین بە شێوەیەکی ناتەواو تێیبگەین و ئەمەش وا دەکات، کەسی بیرکەرەوە هەست بە خۆ بەزلنەزانی بکات. ئەمە هەستێکی ڕاستەقینەی ئاینییە، کە هیچ پەیوەندییەکی بە خواناسییەوە نییە. بیرۆکەی خوای کەسی، تەواو بێگانەیە بە من و هەتا وا دەردەکەوێت بیرێکی ساویلکانە بێت.’

بۆ هەرچی زێتر ڕوونکردنەوەی ئاینی ئەنشتاینی، نووسەر وتەیەکی تری ئەنشتاین دەهێنێتەوە: "وا هەست بکرێت لە پشت هەر شتێکەوە کە بتوانرێت دەستوپەنجەی لەگەڵ نەرم بکرێت، شتێک هەیە مێشکی ئێمە ناتوانێت لێی تێبگات و جوانی و مەزنییەکەی تەنیا ناڕاستوخۆیانە پێمان دەگات و وەکوو ڕەنگدانەوەیەکی لاواز، ئەمە ئایندارێتییە. بەم واتایە، من کەسێکی ئاینیم." بەم واتایە، نوسەریش دەڵێت، منیش کەسێکی ئاینیم، بەو مەرجەی ئەوەی ئێستا "لە توانای تێگەیشتن بەدەرە،" بەو واتایە نییە، کە "بۆ هەتاهەتایە شیاوی تێگەیشتن نییە." بەڵام ئەو پێی باشە، بە خۆی نەڵێت ئاینی، چونکە ئەم شێوە بەیانکردنە بەهەڵەدا بەرێ. چەواشەکارێکی وێرانکەرە، لە بەرئەوەی بە زۆربەی هەرە زۆری خەڵک، "ئاین" واتای "سروشتبەدەری" دەگەیەنێت. کارل ساگان لەلای خۆیەوە ئەمەی باش ڕوون کردۆتەوە:» … ئەگەر کەسێک مەبەستی لە (خوا)، کۆمەڵێک یاسای فیزیاوی بێت بۆ بەڕێوەبردنی گەردوون، ئاوا ئیتر ئاشکرایە خوایەکی وەها هەیە. ئیتر ئەم خوایە پێویستییە هەستییەکانمان بەئەنجام ناگەیەنێت… نابەجێ دەر دەچێت، نوێژ بۆ یاسای کێشی زەوی بکەیت.”

لە ئیسیزم؛ پێشەکییەکی زۆر کورتدا، جولیان باجینی پەیوەندیی ئیسیست بە سروشتخوازییەوە ڕوون دەکاتەوە: "زۆربەی ئیسیستان لەو باوەڕەدان، بەدیاریکراوی یەک جۆر شت هەیە لە گەردووندا، کە ئەویش ماددەیە، بەڵام هۆش، جوانی، هەست، بەهای ڕەوشتی، لەو شتەوە دێت ـــ بەکورتییەکەی، تەواوی ئەو دیاردانەی دەوڵەمەندی دەدەن بە ژیانی مرۆڤ. هەستی مرۆڤ، لە پێکەوە بەستنەوەی پڕئاڵۆزی ئێجگار زۆری قەوارە فیزیکییەکان لەگەڵ مێشک، سەرچاوە دەگرێت. بەم واتایە، ئیسیست لە بۆچوونی فەیلەسوفێکی سروشتخوازدا، ئەو کەسێکە لەو باوەڕەدایە، کە هیچ شتێک لە دەرەوەی سروشت، لە دەرەوەی جیهانی ماددی بوونی نییە، هیچ بوونەوەرێکی زیرەکی ئافرێنەری سروشتبەدەر، لە پشت گەردوونی بەرچاو بەنهێنی نابزووێت، هیچ گیانەکێیەک زێتر لە لەش ناژی و هیچ پەرجوویەک لەئارادا نییە، مەگەر ئەوەی دیاردەیەکی سروشتیی هەبێت، کە هێشتا تێی نەگەیشتووین. ئەگەر شتێک هەبێت، کە وا دەر دەکەوێت دەکەوێتە پشتی جیهانی سرووشتەوە، وەک ئەوەی کە تائێستا بەتەواوی

تێینەگەیشتووین، ئومێدەوارین لە ئاکامدا تێیبگەین و بیکەین بە بەشێک لە سروشت. ئیتر پەلکەڕەنگینە کەمتر بۆمان جێگەی پرسیارە، چونکە دەزانین لە چییەوە سەرچاوە دەگرێت. هەموو شتێکی تریش هەر ئاوایە."

ئەگەر بێتو بە وردییەکی زۆترەوە تاووتوێی بیروبۆچوونەکانی ئەو زانا لەهاتووانەی ئەم سەردەمەمان بکەین، ئەوانەی کە وا باسیان لێوە دەکرێت ئاینی بن، ئەوا بۆمان دەردەکەوێت کە وەها نین. بەدەنیاییەوە لەپەیوەند بە ئەنیشتاین و هاوکینگدا هەر ئەمە دروستە. مارتین ڕیس، ئەستێرەناسی هاوچەرخ و بەرپرسی ڕێکخراوی پاشایەتی، وەک "بەریتانییەکی بەباوەڕ... وەک وەفادارییەک بە خزم و کەسوکاری' دەچێت بۆ کەنیسا، نە وەکو ئەوەی بیروباوەڕێکی یەکخواگەرانەی هەبێت. هەروەها خۆی بە بەشدار دەزانێت لەو سروشتخوازییە هەنراوەییەی گەردوون لەناو زانایانی تر و گەلێک ئیسیسیستی ڕۆشنبیردا هەیە، کە بە شانازییەوە بە خۆیان دەڵێن جوولەکە و پەیڕەوی مەڕاسیمی ئاینی دەکەن، کە لەوانەیە لە وەفادارییانەوە بێت بۆ دابونەریتی کۆن یان بۆ خزمانی کوژراویان، یان دەکرێت لەبەر ویستێکی ناڕۆشن و سەرلێشێواوانە بێت بۆ لێدانی مارکەی "ئاین" بەو هێزە هەمەخواییەی، کە گەلێک لە ئێمە خۆمان دەبینینەوە لەگەڵی دیارترین مرۆڤی بەتوانا، ئەلبەرت ئەنشتاین. لەوانەیە باوەڕیان نەبێت، بەڵام باوەڕیان بە باوەڕ هەیە.

هەروەها لەم بەشەدا نووسەر تیشک دەخاتە سەر ئەو بۆچوونانەی کە بەشێوەیەکی بەربڵاو لە ناو کۆمەڵگادا پەیرەو دەکرێن، و زۆربەی خەڵک قبووڵی دەکەن هەتا بەو کەسانەشەوە، کە دانوویان لەگەڵ ئاین ناکوڵێت ـــ یەکێک لەو بۆچوونانە ئەوەیە کە باوەڕی ئاینی بەتایبەتی بەرگەنەگرە و دەبێت بپارێزرێت بە دیوارێکی ئەستووری نائاسایی لە ڕێز، جۆرێک لە ڕێز کە تەواو جیاوازە لەو ڕێزەی دەبێت هەر مرۆڤ هەیبێت بۆ مرۆڤی بەرامبەری. کە ڕێزێکی زۆر زۆتر لە پێویست لە ئاین دەگیرێت، نابێت ڕەخنەی لێبگیرێت. باشە بۆچی ئەمە ئاوایە، کە تەواو ڕەوایە لایەنگری بکەیت لە پارتێکی کرێکاری یان پارتێکی کۆنەپارێز، کۆماری یا دیموکراتی، ئەم مۆدێلە ئابوورییە لە بەرامبەر ئەوی تردا، بەڵام ئەگەر بۆچوونێک هەبێت لەسەر ئەوەی چۆن گەردوون دەستی پێ کردووە، لەسەر ئەوەی کە گەردوونی دروست کردووە. نا، ئەوە پیرۆزە؟... ئێمە وەها خوومان گرتووە، کە بیروباوەڕی ئاینی نەخەینە ژێر پرسیارەوە. ئاین لەلای کۆمەڵگا، زۆر زۆتر و لەپێشترە لە ڕێز بۆ مرۆڤ.

لەم بەشەدا چەند زاراوەیەک بەکارهاتوە، وەکو گەردوونخوایی، هەمەخوایی، یەکخواگەری، ….

گەردوونخوا بڕوای بە هۆشمەندێکی سروشتبەدەر هەیە، بەڵام کارەکانی لە چوارچێوەی دامەزراندنی یاساگەلێکدا بووە بۆ بەڕێوەبردنی گەردوون بە پلەی یەکەم. ئیتر لەپاش ئەوە خۆی بە دوور گرتووە لە هەر خۆ تێهەڵقورتاندنێک و بەدڵنیاییەوە، هیچ بەرژەوەندییەکی تایبەتی نییە لە کاروباری خەڵکدا.

یەکخواگەر بڕوای بە هۆشمەندێکی سروشتبەدەرە، کە سەرەڕای کاری سەرەکیی ئافراندنی گەردوون لە سەرەتاوە، هێشتا لە جێگەی خۆی ماوە، چاودێریی دەکات و دەستکاریی چارەنووسی کاری سەرەتای خۆی دەکات. خەریکی کاروباری مرۆڤە. وەڵامی نویژکەران دەداتەوە؛ لە گوناهکاران دەبوورێت یان سزایان دەدات؛ لە ڕێگەی ئەنجامدانی پەرجووەوە، لە کاروباری جیهاندا خۆی هەڵدەقورتێنێت؛ مەراقی کاری چاکە و خراپە دەخوات و بەو پێیە مامەڵە دەکات.

هەمەخوایان بەهیچ جۆرێک بڕوایان بە خوایەکی سروشتبەدەر نییە، بەڵام وشەی خوا بەکار دەهێنن وەک وشەیەکی هاوواتای ناسروشتبەدەر بۆ سروشت، یان بۆ گەردوون، یان بۆ سستەمی یاساییەک بۆ بەڕێوەبردنی کارەکانی. گەردوونخوایان خۆیان جیا دەکەنەوە لە یەکخواگەران، بەوەی کە خواکەیان وەڵامی نوێژکەران ناداتەوە، گوێ نادات بە گوناهـ و دانان بە گوناهدا، مەشکمان ناخوێنێتەوە و هەوەسبازانە لە ڕێگەی پەرجووەوە خۆی هەڵناقورتێنێت. گەردوونخوایان خۆیان جیا دەکەنەوە لە هەمەخوایان، بەوەی کە خواکەیان جۆرێکە لە هۆشمەندێکی گەردوونی، وەک لەوەی هاوواتایەکی شاعیریانە یان مەجازییانەی هەمەخواییەک بێت بۆ یاساکان و گەردوون. هەمەخوایی ڕتووشکردنی ئیسیزمە. گەردوونخوایی هەزداچۆڕینی یەکخواگەرییە.

کەتەلۆنیاو کوردستان لە

پایزێکی گەرمدا … عەلی مەحمود محەمەد

لە ماوەی 171 ساڵی رابردوودا, لە جیهان 108 ریفراندۆم بۆ سەربەخۆیی بە فەرمی و نافەرمی بە ریفراندۆمەکەی ساڵی 2005ی کوردستانیشەوە ئەنجامدراوە,چاوەڕوان دەکرێت یەکەم هەفتەی پایزی گەرمی ئەمساڵیش دوو ریفراندۆمی پڕ لە کێشەو چون یەك و نزیك لە یەك لە کات و هەڵوێستی نێو دەوڵەتی و دابەشبوونی بەرەکان لە کوردستان و کەتەلۆنیا ئەنجام بدرێت, کەتەلۆنییەکان دەیانەوێت بە کۆماری سەربەخۆوە بچێنە ناو ساڵی 2018 ەوە, وەلێ دەسەڵاتدارانی کوردستان کاتی راگەیاندنی دەوڵەتی کوردستان و شێوازی دەسەڵاتداریەتییەکەیان تا ئێستا رانەگەیاندووە, نا زانین بە چ جۆرە کەشتییەك دەمان بەنە جیهانی سەربەخۆییەوە.

خەریکە بە تێپەڕ بوونی کات, چەمکی ریفراندۆم جێگای خەباتی چەکداری لە جیهاندا بۆ رزگاری و سەربەخۆیی بگرێتەوە, رۆژ بە رۆژیش ئەم چەمکە زیاتر شوێن پێی خۆی نەك بۆ سەربەخۆیی بگرە بۆ سەرجەم خواستەکانی مرۆڤایەتی بکاتەوە, ئەمرۆ لە سەرتاسەری جیهان سەدان پارتی سیاسی لە دەیان وڵات کار بۆ چەسپاندنی دیموکراسی راستەوخۆ دەکەن لە بری دیموکراسی نوێنەرایەتی مردوو کە نەیتوانیوە چارەسەری کێشەکانی مرۆڤ بکات , ریفراندۆم یەکێك لە پایە گرنگەکانیەتی, مەسەلەی ریفراندۆم نەك تەنها بۆتە باو لەو وڵاتانەی تەنگشەی ئابوری و سیاسیان هەیە و لە روی پێکهاتەیی ئاینی و نەتەوەییەوە فرەیین, بەڵکە چەندین هەرێمی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکاش هەر لە کالیفۆرنیاوە بگرە تا بۆرتریکۆ تازەترینیشیان دورگەی گوامییە داوای ریفراندۆم دەکەن بۆ جیابونەوەو سەربەخۆیی, هەندێکیان بەهۆی دەوڵەمەندی و هەندێکی کەشیان بەهۆی پەراوێزخستن و داگیرکارییەوەیە, کەواتە تا دێت خواستی سیاسی لەسەر کاڵای ریفراندۆم زیاد دەکات و گەردەلولی ریفراندۆم رەشماڵی سایکیس بیکۆکانی رابردوو رادەماڵێت و لە روی سیاسیشەوە دیموکراسی راستەوخۆ پەلاماری دیموکراسی نوێنەرایەتی دەدات, کە بەم گەڵو گولییەی ئێستای ناتوانێت وەڵام بە خواستەکانی مرۆڤایەتی بداتەوە.

ریفراندۆمی کەتەلۆنیا

بڕیارە یەکی ئۆکتۆبەر کەتەلۆنییەکان ((کەتەلۆنیا یەکێکە لە هەرێمەکانی ئیسپانیا, روپێوەکەی 32,106 کیلۆمەتر دوجارەو ژمارەی دانیشتوانیشی 7,539,618 کەسە لەوانە 1104782 کەسیان بێگانەن کە دەکاتە نزيك 15%, کۆی بەرهەمی نەتەوەیی لە ساڵی 2012 255,204 ملیار دۆلارە, قەبارەی ئابورییەکەی هاوتایە بە ئابوری پاکستان و کۆڵۆمبیا, داهاتی تاکی 33,580 دۆلارە لە ساڵێکدا)) بچنە سەر سندوقەکانی دەنگدان و لە راپرسیەکدا دەنگ بە سەربەخۆیی هەرێمەکەیان یاخود مانەوە لە چوارچێوەی ئیسپانیا بدەن, کە هەرسێ پارتی کەتەلۆنی (چەپی کۆماری کەتەلۆنی Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), نزیکایەتی دیموکراتی کەتەلۆنی (راست) Democratic Convergence of Catalonia (CDC)(17-11-1974 دامەزراوە), پارتی چەپگەرای کوب Popular Unity Candidacy (CUP) بڕیاریان لەسەر داوە لە پەرلەمانی هەرێمەکەیانەوە بە زۆرینەی 72 دەنگ لە کۆی 135 کورسی پەرلەمانی هەرێمەکە, بە پاڵپشتی کۆمەڵێك پارت و گروپی دەرەوەی پەرلەمان کە زۆریان گروپی چەپگەرای دەستەبژێری بچوکن, لە بەرامبەردا پارتی گەلی دەسەڵاتدار (راستی پارێزگار) و سۆسیالست و پارتی راستگەرای سیودانۆس بە توندی دژی ریفراندۆمەکەن, لەم نێوەدا لیستی پێکەوە دەتوانین پۆدیمۆس-شیوعی پشتیوانی لە پرۆسەی ریفراندۆم دەکەن و بە پرۆسەیەکی دیموکراسی دەزانن وەك تاکە پارتی نیشتمانی ناو پەرلەمان, وەلێ بەشێکیان لە گەڵ راگەیاندنی دەستبەجێی سەربەخۆیی نین و پێیان وایە پێویستە دەستوری وڵات بۆ ئەوکارە هەموار بکرێتەوە, ئەویش پێویستی بە سێ لەسەر چواری کورسییەکانی پەرلەمانە بۆیە محاڵە بەم نەخشە سیاسییەی ئێستاوە بێتە دی.

بڕیار وایە لە ناوەڕاستی ئەم مانگە پەرلەمانی کەتەلۆنیا هەردوو یاسای راپرسی و پرۆژەی یاسای راپرسی بۆ مافی چارەی خۆنوسین پەسەند بکەن:
https://drive.google.com/file/d/0Bxrh_sv1paPsdFNiRDhrSndvTTA/view , لێرەدا ئەوانەی دژ بە سەربەخۆیین بەشداری دەنگدانەکە ناکەن وئەنجامدانی ریفراندۆمەکە بە نایاسایی دەزانن.
حکومەتی ئیسپانی بڕیاری داوە, ئەوەی بەشداری پرۆسەکە بکات بەهەر شێوەیەکە, بانگەشەکردن و رواندنی مامەڵە,دەنگدان و بڕیاردان , لە هەموو شوێنە گشتییە حکومییەکان سزا بدات و لەکارەکانیان دوریانبخاتەوە, هاوکات هەڕەشەی راگرتنی بودجەشی لە هەرێمەکە کرد و کار گەیشتە سەر پەلاماری سەربازیش, وەزیری بەرگری ئیسپانیا دولوربس دی کۆزبیدال داوای لە سەرکردە سەربازییەکان کرد سەلامەتی

و یەکپارچەیی ئیسپانیا بپارێزن, ئەمەش بۆ خۆی هەڕەشەی داگیرکردنی سەربازی و گەڕانەوە بوو بۆ سەردەمی دکتاتۆری فرانکۆ(1936-1975) لە بەرگی دیموکراسیدا, دوای پەلامارە تیرۆریستییەکەی بەرشەلۆنە وەزیری بەرگری ئیسپانی رایگەیاند ئێستا ئەوان لە ئینزاری چواردان, یەك هەنگاو ماوە بۆ ئینزاری 5 تا ببێتە حوکمی عورفی لە وڵات, لە دوای سەردەمی جەنەراڵ فرانسیسکۆ فرانکۆوە یەکەمجارە سوپا بەو شێوەیە دابەش بکرێت, تەنانەت لە 11ی ئازاری ساڵی 2004 دا کە قاعیدە تەقینەوە خوێناوییەکانی مەدریدی ئەنجامدا کە 191 کەس بوونە قوربانی و 1755 کەسیش بریندار بوون , وە لە هەشتاکان کە سوپای ئیتای باسکی 425 کەسی لە تەقینەوەیەکدا کوشت , کەچی لەوکاتانە حوکمی عورفی و هەڕەشەی سەربازی نەکراوە, ئێستا بە بەهانەی شەڕی تیرۆرەوە دەیانەوێت شەڕی کەتەلۆنییەکان بکەن, رۆژنامەی بایسی نزیك لە سۆسیالستەکان داوای لە کەتەلۆنییەکان کرد واز لە ریفراندۆم بهێنن بەهۆی مەترسییەکانەوە, ئەمە هەڵوێستی سۆسیالستە ئۆپۆزسیۆنەکان بێت دەبێت دەسەڵاتدارە راستگەراکەی وڵات چی بڵێن؟,چاودێران پێیان وایە شۆفینیەتی حکومەت کە دەربڕی شۆفینیەتی نەتەوەی سەردەستە لە دوای دەسەڵاتی فرانکۆوە گەیشتۆتە پۆپە.

جگە لەوەی حکومەت هەڕەشە لە ئەنجامدانی ریفراندۆمەکەی 1ی ئۆکتۆبەر دەکات, هاوکات لە 6ی شوبات ئەرتۆر ماس و جوانا ئۆرتیغا دادگایی کران لەسەر ریفراندۆمە شکستخواردووەکەی ساڵی 2014, لە مانگی ئازار لە ئەرتۆر ماس قەدەغە کرا بۆ ماوەی 2 ساڵ لە وەرگرتنی کاری گشتی (حکومی) دور خرایەوەو سزای 36500 ئیرۆش درا.

ریال و بەرشە

ململانێی ریال و بەرشەلۆنە, ڕەنگدانەوەی ململانێی هەردوو پایتەختە,روحی ململانێی ئیسپان و کەتەلۆنیایە, ئەم ململانێ 303 ساڵیە لە 11ی ئەیلولی 1714ەوە تا هەنووکە بەردەوامە, لەو رۆژەوەی کەتەلۆنیا ئاڵاکەی هێنرایە خوارەوە لەسەردەمی فلیپی پێنج خرایە سەر ئیسپانیا و کۆتایی بە سەربەخۆیەکەی هێنرا دەستپێکردوە, کەتەلۆنییەکان ئەو رۆژە لە بیر ناکەن و هەر بۆیەشە 11 ی سەپتەمبەر بە رۆژی سەربەخۆیی دەزانن.
لە 14ی نیسانی 1931 دا کۆماری کەتەلۆنیا تاك لایەنە راگەیەنرا فرانسیسك ماکیا کەسایەتی سەربەخۆی چەپ لە ساڵی 1931 لە لایەن پەرلەمان و حکومەت و دادگای لێپێچینەوەی کەتەلۆنیا دیاری کرا بە یەکەم سەرۆکی وڵات لە دوای 214 ساڵ داگیرکاری,لە ساڵی 1932 لە

دوای بە دەسەڵات گەیشتنی بەرەی گەل (سۆسیالست-شیوعی) لە ئیسپانیا, کەتەلۆنییەکان بە فەرمی ئۆتۆنۆمیان وەرگرت و زمانی کەتەلۆنیش بووە زمانی فەرمی وڵات.

وەلێ زۆری نەخایاند کاتێك سەرۆکی فاشیستی ئیسپانیا جەنەراڵ فرانسیس فرانکۆ کودەتای کرد لە 8ی ئابی 1936, حکومەتە چەپگەرا خاوەند ئۆتۆنۆمییەکەی کەتەلۆنیای هەڵوەشاندەوەو زمانەکەشیانی قەدەغە کرد, جوسیب سۆنال سەرۆکی یانەی بەرشەلۆنەی دەستگیر کرد و ئیعدامی کرد, دوای فرانکۆ و گەڕانەوەی سستەمی پاشایەتی بۆ وڵات لە ساڵی 1975 دا , لە راپرسی ساڵی 1978 دا , 90%ی کەتەلۆنییەکان دەنگیان بە دەستوری دیموکراتی ئیسپانیا دا, کە دان بە ئۆتۆنۆمی بۆ نەتەوەکان و هەرێمەکان دەنێت لە ناویاندا کەتەلۆنیا لە چوارچێوەی یەکێتی خاکی ئیسپانیا, ئێستا کەتەلۆنییەکان باجی ئەم دەنگدانە دەدەنەوە .

ململانێ سیاسییەکان نێوان بەرشەلۆنەی داگیرکراو و ریالی داگیرکەر لە ناو یاریگاکانی تۆپی پێ رەنگی دایەوە تا گەیشتە ئەوەی لە ساڵی 1943 دا فرانکۆ هەڕەشەی توندی لە بەرشەلۆنە کرد کە نابێت بیباتەوە , هاوکات فرانکۆ هەڵدانی ئاڵای یانەی بەرشەلۆنەی قەدەغە کرد, وای لێهات بەرشەییەکان دەستەسڕی سپییان لە جیاتی ئاڵاکەیان بەرزدە کردەوە لە کاتی یارییەکانیاندا, بەم جۆرە چیرۆکی داگیرکردن و ژێر دەستەیی گەلێك لە یانەیەکی وەرزشدا رەنگی دایەوە, یاری یاری خۆیکرد بۆ سەربەخۆیی. ئێستا لە 1ی ئۆکتۆبەر لە دوا یاری سیاسی بەرشەو ریال دەبێت کێیان بیبەنەوە؟, تۆپ لە گۆرشەپانی بەرشەییەکانەوە دوا کاس لە ریال ببەنەوە .

چونەوە بەرەو ریفراندۆم لە پێناو سەربەخۆیی

کەتەلۆنییەکان بەوە ناسراون لە ناوچەکانی دیکەی ئیسپانیا رادیکاڵترو چەپترن, خواستیان ئەوەیە لە سستەمی پاشایەتییەوە بگۆڕێن بۆ سستەمی کۆماری, بە پێچەوانەی سکۆتلەندییەکان خواستاری مانەوەن لە سستەمی پاشایەتی, لە هەمان کاتدا بزووتنەوە مەتڵەبییەکانی کرێکاران و خەڵك لەم هەرێمە بەهێزە .
لەم خولەی تێکۆشان بۆ سەربەخۆیی , لە ساڵی 2009 ەوە کەتەلۆنییەکان خەریکی راهێنانن لەسەر ریفراندۆم لە پێناو سەربەخۆیی , لە نێوان ساڵانی 2009 بۆ ساڵی 2011 , ریفراندۆمی نا فەرمی لە 550 شاری کەتەلۆنیا لە کۆی 947 شارەوانی هەرێمەکە ئەنجامدران وەك راهێنان و ئەزمونێك بۆ پرۆسە گەورەکە, ریفراندۆمی

نا فەرمی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و دەستبژێرەکان ئەنجامی دەدەن فەرمی نییە, تەنها ئەزمون و راهێنان و تاقیکردنەوەیە بۆ ریفراندۆمی فەرمی,کە حکومەت پێی هەڵدستێت , دەتوانین بڵێین راپرسییەکی پێشوەخت و راهێنانە بۆ ئەزموونی ریفراندۆمی فەرمی .
پەرلەمانی کەتەلۆنیا بۆ یەکەمجار لە 23ی کانونی دووەمی ساڵی 2013 ەدا بە زۆرینەی 84 دەنگ لە کۆی 135 کورسی پەرلەمانی هەرێمەکە ((Convergence and Union (CiU)50 کورســـــی , Republican Left of Catalonia–Catalonia Yes (ERC–CatSí)21 کورســـــی Initiative for Catalonia Greens–United and Alternative Left (ICV–EUiA)10 کورســـــی , Popular Unity Candidacy–Left Alternative (CUP)3 کورسی)) , بڕیاری لە سەر بەڵگەنامەی مافی بڕیاردانی چارەنووس لە رێگای ریفراندۆمەوەی دا بۆ کەتەلۆنیا, بەم شێوەیە چەپ و راست , کۆنزەرڤاتیف و شیوعی , ژینگە پارێزو پێشکەوتنخوازانی پارتە کەتەلۆنییەکان لە پێناو سەرخستنی پرۆسەکە رێك کەوتن و یەکیان گرت ,لەو ژمارەیە تەنها 21 دژ بوو , 25یان بەشداری دەنگدانەکەیان نەکرد, دوای دەنگدانەکەی پەرلەمانی کەتەلۆنیا, ئەرتۆر ماس سەرۆك وەزیرانی راستگەرای کۆنزەرڤاتیفی هەرێمەکە بڕیاری ریفراندۆمی دا, 920 شارەوانی لە کۆی 947 شارەوانی پشتیوانی راپرسییان کرد.دوای 20 رۆژ لە بڕیاری پەرلەمانی هەرێمەکە, هاووڵاتیان چوونە سەر سندوقەکانی دەنگدان .
لە راپرسییەکە 2,305,290کەس لە کۆی 6,3 ملیۆن دەنگدەر بەشدارییان کرد, بە پێی رۆژنامەی بایسی ئیسپانی رێژەکە دەیکردە 37%ی دەنگدەرانی کەتەلۆنیا,لێ بە پێی ئاماری حکومەتی کەتەلۆنیش بێت رێژەکە دەیکردە 41,6%ی دەنگدەران, لە سەرتاسەری کەتەلۆنیا , بەڵێ بۆ سەربەخۆیی 84,67% ی دەنگەکانی هێنایەوە, کە دەیکردە 2198707 کەس, لە شاری بەرشەلۆنەی پایتەخت رێژەکە دابەزی بۆ 80,435% ی دەنگدەران, بەشێوەی گشتی دەنگی بەڵێ لە لادێکان رێژەکەی زیاتر بوو لە شارەکان.

بەهۆی ئەوەی رێژەی بەشداربوان کەمتر بوو لە نیوە, ئەمەش بەهۆی بایکۆتکردنی لە لایەن پارتە نەیارەکانی سەربەخۆیی هەرێمەکەوە , بۆیە راپرسییەکە لە دوا ئەنجامدا شکستی هێنا, لە کاتێکدا لە هەردوو هەڵبژاردنی پێش راپرسییەکەو دوای راپرسییەکەی هەرێمەکە ژمارەی دەنگدەران 3,668,310 , 4,130,196 بوو , سەرباری ئەوەی لەم هەڵبژاردنەدا پەنابەران و هەڵنەگرانی ناسنامەی ئیسپانی مافی دەنگدانیان نییە, وەڵێ لە راپرسییەکە مافی دەنگدانیان بوو , دوای شکستەکە ئەرتۆر ماس سەرەك وەزیرانی کەتەلۆنیا وتی ” وانەیەکە بۆ

دیموکراسی “, ڕاخۆی سەرەك وەزیرانی راستگەرای ئیسپانیاش وتی شکستێکی قوڵە, هەرچەندە پێشتر دانیان نانا بە ریفراندۆمەکە, وەلێ لە کۆتادا ئەنجامەکەیان قۆزتەوەو نەیانتوانی بێدەنگی لێبکەن و هەناسەی خۆشیان لەبەردەم ئەنجامەکەی هەڵکێشا.
لە ناوخۆی ئیسپانیا,پارتی گەلی راستگەرای دەسەڵاتدار کە لەو خولەی پەرلەمانیدا خاوەند 186 کورسی بوو, بە توندی دژ بە ریفراندۆمەکە بوو, پارتی سۆسیالست –ئۆپۆزسیۆن “چەپی ناوەند” خاوەند 110 کورسی و دژ بە ریفراندۆمەکە بوو, چەپی یەکگرتوو (شیوعی –سەوز) 11 خاوەند کورسی لە گەڵ راپرسییەکەدا بوو,پارتی نەتەوەیی باسکەکان خاوەند 7 کورسی پشتیوانی سەربەخۆیی کەتەلۆنییەکان بوون , بەشێوەی گشتی سەرجەم پارتە چەپ و پارتە هەرێمییەکانی باسك , بلنسیە , جالیکی و ئەندەلوسی پشتیوانی سەربەخۆیی کەتەلۆنییەکان بوون, بەمەش هێزە سیاسییەکان بوونە دوو بەرەی لایەنگرو نەیار, وەلێ پارسەنگ بەلای هێزەکانی دژدا دەشکایەوە.

دوای شکستی راپرسییەکە دوو هەڵبژاردن (ئیسپانی و کەتەلۆنی) ئەنجامدرا(لە 26ی ئۆکتۆبەری 2015 هەڵبژاردنی پەرلەمانی کەتەلۆنیا , 18ی یۆنی پەرلەمانی ئیسپانیا لە 20ی دیسەمبەری 2015 و 26ی یۆنی 2016) و پارسەنگی هێزەکانی گۆڕی, لە ناوخۆی کەتەلۆنیا سەربەخۆ خوازە دەسەڵاتدارەکان کە بە لیستی پێکەوە بەرەو بەڵێ (Convergence and Union (CiU)) بەژدار بوون ((لیستەکە لە چوار پارتی سیاسی کەتەلۆنی پێك هات کە بریتین لە : Democratic Convergence of Catalonia (CDC) 41%, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) 27%, Democrats of Catalonia (DC) 5%, Moviment d’Esquerres (MES) 3% , Independents24%), هەرچەندە هاوپەیمانیان دروست کرد و ژمارەیەك زۆر خەڵکی نا حیزبیان هێنایە ناو لیستەکەیانەوە, وەلێ ژمارەکەی کورسییەکانیان لە 71 کورسییەوە بۆ 62 کورسی دابەزی , هاوکات دەنگەکانیشیان 4,82% دابەزی , لە بەرامبەردا دوو پارتی نەیاری راستی توند و چەپی رادیکاڵی توندی لایەنگری سەربەخۆیی دەنگەکانیان سەرکەوت , ئەوانیش پارتی هاووڵاتیانی راستگەرای نەیار Citizens–Party of the Citizenry C’s))ژمارەی کورسییەکانی لە 9 کورسییەوە بۆ 25 کورسی بەرز بووەوە رێژەی دەنگەکانیشی 10,33% چووە سەر, هاوکات پارتی چەپگەرای کوپ لایەنگری توندی سەربەخۆیی ژمارەی کورسییەکانی لە 3 کورسییەوە بۆ 10 کورسی بەرز بووەوە,رێژەی دەنگەکانیشی 4,73% بەرز بووەوە .

لە سەر ئاستی ئیسپانیاش هەردو پارتی گەل و سۆسیالست ژمارەی کورسییەکانیان دابەزی (پارتی گەلی دەسەڵاتداری راست 49 کورسی و سۆسیالست 25 کورسیان لە دەستدا) و دوو هێزی دیکە بەناوی پۆدیمۆس چەپ و سیودانۆس راست هاتنە پێشەوە , کە یەکەمیان پشتیوانی پرۆسەی ریفراندۆم دەکات, بۆخۆشی لەسەر بنچینەی کۆبونەوەی گشتی (دیموکراسی راستەوخۆ) بڕیارەکانی دەدا و کۆنگرەکانی دەبەستێت, دووەمیشیان سەرسەختانە دژە, هاوکات پارتی چەپی کۆماری کەتەلۆنیش بە هێنانی 9 کورسی کەوتە پێش پارتی نزیکایەتی دیموکراسی کەتەلۆنی راستگەراوە کە 8 کورسی هێنایەوە).

لە 9ی نۆڤەمبەری 2015 , پەرلەمانی هەرێمی کەتەلۆنیا بە زۆرینەی 72 دەنگ لە کۆی 135 کورسی پەرلەمانی کەتەلۆنیا, نەخشە رێگای سەربەخۆیی کەتەلۆنیای بۆ ساڵی 2017 پەسەندکرد وەك لە بانگەشەی هەڵبژاردندا پەیمان درابوو, بەمەش ئەنجامدانی ریفراندۆم و راگەیاندنی سەربەخۆیی بووە کاری یەکەمی حکومەتی کەتەلۆنی.

دوای 3 مانگ لە هەڵبژاردنەکان , دوای ململانێیەکی توند , دەنگنەدانی کوپ بە ماس وەك سەرەك وەزیران بەهۆی سیاسەتی تەقەشوفی ئابوری پیادە کراو لەسەردەمی ئەو, مەترسی ئەنجامدانەوەی هەڵبژاردن و پێك نەهێنانی حکومەت بووە رۆژەف, بەهۆی ئەوەی 10 کورسییەکەی کوپ لە نێوان سەربەخۆ خوازان و دژبەرانییەوە رۆڵی مەلیکی دەگێڕا, تا لە 27ی دیسەمبەر رێکەوتن کرا بە مەرجی گۆڕینی ماس , پەرلەمانی کەتەلۆنیا "کارلس بیجیدمنت"

بە سەرۆك وەزیرانی هەرێمەکە هەڵبژارد ,ناوبراو پارێزگاری پێشوی شاری جیرۆنا بوو , هەرچەندە ئەویش سیاسەتی تەقەشوفی ئابوری پەیرەو کرد لەو شارە,کوپ لە بەرامبەر پشتیوانییەکەی لە حکومەتی کەتەلۆنی کۆمەڵێك دەستکەوتی بەدەست هێنا لەوانە (ئاسانکردنی مافی پەنابەری , کارەبای خۆڕایی بۆ هەژاران, بیمەی تەندروستی , جێبەجێکردنی یاسای خوێندن و …) .

دوای پێك هێنانی حکومەت و بڕیاردان لەسەر ئەنجامدانەوەی ریفراندۆم بۆ سەربەخۆیی , لە 9ی یۆنی 2017 بڕیاری ریفراندۆمی دووەم درا لە 1ی ئۆکتۆبەری هەمان ساڵ , وە سەربەخۆیش لە دوای سەرکەوتنی بەڵێ لە دەستپێکی ساڵی 2018 ((پرسیارەکە بە هەر سێ زمانەکەی ناو کەتەلۆنیا چاپ دەکرێت " ئیسپانی و کەتەلۆنی و ئارانیس "

" چاپ دەکرێت و دەپرسێت " ئایا دەتەوێت کەتەلۆنیا لە شێوازی کۆماری کەتەلۆنیا سەربەخۆ بێت", واتا بەرشەلۆنییەکان جەژنی سەری ساڵیان تایبەت دەبێت ئەمساڵ و دەیکەنە دوو جەژن.

پەرلەمانی کەتەلۆنی یاسای پەرلەمانی هەموار کردەوە بە شێوازێك هەر یاسایەك یەك خوێندنەوەی بۆ بکرێت و تێپەڕێنرێت بە گفتوگۆیەکی کەمەوە , کە چەپەکان ئەمەیان پێ نا دیموکراسییە, ئەمەش بۆ ئەوەی یاسای راپرسی بۆ مافی چارەی خۆنوسین لە پەرلەمان دەرچێت, کە ماوەیەك کەم ماوە بۆ یەکی ئۆکتۆبەر و ئەنجامدانی ریفراندۆم.

راپرسیەکان لە ئێستادا دەریدەخەن ئەمجارە زۆرینە لە نێوان 64 بۆ 70%ی هاووڵاتیانی کەتەلۆنی بەشداری راپرسییەکە دەکەن, واتا نزیك بە دوو هێندەی جاری پێشوو, کە ئەمە خاڵی لاوازی ریفراندۆمی پێشوو بوو, شکستەکەش لە کەمی بەشداربوانەوە بوو, نەك رێژەی بەڵێ کە گەیشتە زیاتر لە 84%.

لایەنگران پارتە دژبەرەکان ریفراندۆم لە هەرێمەکە ئەمجارەش بایکۆت دەکەن و بەشداری دەنگدانەکە ناکەن, نموونە لەناو ئەندامان و لایەنگرانی 3 پارتی نیشتمانی لە هەرێمەکە تەنها (پارتی گەل 5,1% , سیودانۆس 7,8% , پارتی سۆسیالستی کەتەلۆنی 17%) بەشداری راپرسیەکەی یەکی ئۆکتۆبەر دەکەن.

دادگای ئیسپانی هەر جۆرە ریفراندۆمێکی مولزەم و نا مولزەمی رەتکردەوە, سکاڵای یاسایی حکومەتی ئسپانیای پشت راستکردەوە , رایگەیاند راپرسی ناکرێت ,ئەمەش وا دەکات ریفراندۆمەکە لای ئیسپانییەکان نا یاسایی و لە دەرەوەی یاسا بێت , بۆیە ئیسپانییەکان دان بە ئەنجامی ریفراندۆمەکە نانێن , وەلێ دوو شت رۆڵ دەگێڕێت بۆ سەرکەتنی راپرسی ئەمجارە , زۆری رێژەی بەشداری و بەرزی رێژەی بەڵێ , گرەوەکە لە ئەنجامەکەیە نەك هەڕەشەکان ئێستا.

نەیارانی ریفراندۆم و سەربەخۆیی کەتەلۆنیا

ئەوە نەبوو تەنها راستگەراکان و سۆسیال دیموکراتە خیانەتکارەکان دژ بە ویستی گەلی کەتەلۆنی بن لە دیاریکردنی چارەنوسی خۆی بە مەلیکی ئیسپانیا فلیپی شەشەمیشەوە, پارتی گەلی پارێزگار و سۆسیال دیموکرات و لیبراڵەکان دژ بە سەربەخۆیی کەتەلۆنیا خۆپیشاندانیان کرد, لایەنگرانی سەربەخۆییخوازانیان بە کودەتاچی ناو بردو رایان گەیاند کەتەلۆنیا ئیسپانییە رێگا بە جیابونەوەی نادەن, هەموو باڵەکانی لیبراڵی سەرمایەداری دژ بە سەربەخۆیی گەلانی کەتەلۆن و باسك و گالیس و بلنسیەو ئەندەنوسیان بۆ دامەزراندنی کۆمارەکانیان.

لەسەر ئاستی دەرەوەش نەتەوە یەکگرتووەکان, یەکێتی ئەوروپا و پەیماننامەی ناتۆ دژ بە ریفراندۆمی کەتەلۆنیا وەستانەوە , یەکێتی ئەوروپا رایگەیاند ئەوەی جیا بۆتەوە لە وڵاتێکی ئەندام لە

داهاتوو بەشێك نابێت لە یەكێتی ئەوروپا و پەیمانامەكانی یەكێتی ئەوروپا نایان گرێتەوە, ناتۆش هەمان هەڕەشەی دوبارە كردەوە, نەتەوەیەكگرتووەكانیش ئامادە نەبوو بەشداری لە پرۆسەكە بكات, هەموو كەتەلۆنیەكانیان تەنیا جێ هێشت, چونكە بۆ بەشداری نەتەوە یەكگرتووەكان لە راپرسی گەلان بۆ سەربەخۆیی پێویستی بە رەزامەندی وڵاتی ناوەندییە, ئەویش ئیسپانیا بە توندی دژ بەو بڕیارەیەو هەڵوێستێكی نەیارانەی توندی گرتۆتە بەر .

پێشتریش ئیسپان و یەكێتی ئەوروپا هەمان هەڵوێستیان لە هەمبەر هەوڵی باسكییەكانی ئیسپانیا گرتە بەر, ئەوە بوو لە 25 ی نۆڤەمبەری ساڵی 2008 , باسكییەكان ویستیان راپرسی ئەنجام بدەن, دوای ئەوەی 34 پەرلەمانتاری هەرێمەكە بە بەڵێ لە بەرامبەر 33 دژ و 7 دەنگیان نەدا براوە دەرچوون لە ناو هۆڵی پەرلەمانی هەرێمەكەیان, بڕیاری ریفراندۆمیان دا ,وەلێ دادگای باڵای ئیسپانی رێگای نەدا ریفراندۆم ئەنجام بدەن, دواتر دادگای ئەوروپی بۆ مافی مرۆڤیش لە شوباتی ساڵی 2010 ەدا پشتیوانی لە دادگای باڵای ئیسپانی كرد و ئەنجامدانی ریفراندۆمی رەتكردەوە, باسكییەكانیش پاشەكشەیان كرد لە داواكارییەكەیان, وەلێ كەتەلۆنییەكان كۆڵیان نەدا, وێڕای هەموو ئاستەنگی و رێگرییەكان تا ئێستا مكوڕن لەسەر ئەنجامدانی ریفراندۆم و جیابونەوە, ئەمەش دەرگا بۆ گەلانی دیكە وەك باسك و گالیسیا و بلنسیەو ئەندەنوسەكان و .... دەكاتەوە, چاوەڕوانی كەوتنی پولی دۆمینەكە بن .

كوپ و راپرسی

پارتی یەكبونی گەل لە 14-12-1986 دامەزراوە, خاوەنی 382 كورسی لە كۆی 9077 كورسی شارەوانییەكانی كەتەلۆنیا و 10 كورسی لە كۆی 135 كورسی پەرلەمانی كەتەلۆنیایە, 1912 ئەندامی هەیە دووەم بچوكترین پارتی هەرێمەكەیە لە دوای پۆدیمۆس لە روی ئەندامگیرییەوە ,ناوەكەی لە ناوی هاوپەیمانی یەكبونی گەل بە سەرۆكایەتی سلفادۆر لیندی سەرۆك كۆماری شیلییەوە ناو نراوە, رێكخستنێكی دژ بە سەرمایەدارییە, بڕیارە گرنگەكان بە دەنگدانی هەموو ئەندامان و كاندیدە هەڵبژێردراوەكانی دەدرێت , باوەڕی بە دیموكراسی تەشاركی هەیە, خەبات دەكات بۆ كەتەلۆنیایەكی سەربەخۆی سۆسیالستی ژینگە پاك, دژ بەوەیە موچەی تایبەت بدرێت بە سیاسییەكان و مرۆڤ لەسەر سیاسەت بژێت , چەترێكە بۆ كۆكردنەوەی خەباتكاران لە پێناو ((سەربەخۆیی كەتەلۆنیا, داكۆكی لە مافی كرێكاران, داكۆكی لە زەوی , زمان, ناسنامەی نیشتمانی, دژایەتی باوك سالاری)), كوپ بەهۆی

خەباتی دژ بە سیاسەتی تەقەشوف بە زۆر دەرکردن لە ماڵەکانیان توانی لە ماوەیەکی کورتدا رێژەی دەنگەکانی لە 0,65% لە ساڵی 2007 ەوە کە بۆ یەکەمجار توانی 20 کورسی شارەوانی بباتەوە , بەرز کردەوە بۆ 2,16% لە ساڵی 2011, 7,14% لە ساڵی 2015, بۆ پەرلەمانی هەرێمەکەش لە 3,48%ی دەنگەکان و 3 کورسی کە بۆ یەکەمجار چووە پەرلەمانی هەرێمەکەوە لە ساڵی 2012 , بۆ 8,21% ی دەنگەکان و 10 کورسی پەرلەمانی کەتەلۆنیا , هەڵبژێردراوانی ناتوانن دوجار خۆیان کاندید بکەنەوە , بەهۆی شێوازی بڕیاردانەوە و رێکخراوەییەوە پێیان دەڵێن زاباتیستە شارنشینەکان تشابایس , بەهۆی ئەوەی کەتەلۆنیا خاوەند کلتورێکی گەورەی ئانارشیزم و تەحەرری و تعاونی یە , بۆیە زەمینە لەبارە بۆ گەشەکردن و جێکەوتنی شێوازی کارکردنیان لە کۆمەڵگادا.

کوپ زۆر بە توندی پشتیوانی لە راپرسی و جیابونەوەی کەتەلۆنیا دەکات, هاوکات بەشداری هیچ هەڵبژاردنێکی ئیسپانی ناکات و کاندید پێشکەش ناکات, چالاکی سیاسی ئەو لەناو جوگرافیای کەتەلۆنیا و ئەو هەرێمانەیە کەتەلنییەکانی تێدا دەژین وەك فالیسیا.

بۆ ریفراندۆمی یەکی ئۆکتۆبەر . کوپ لە ژێر دروشمی (یاخی بوونەوە لە ئیسپانیا , مافی چارەی خۆنوسین , کۆماری کەتەلۆنیا) هەڵمەتی پشتیوانی لە ریفراندۆم و سەربەخۆیی کەتەلۆنیای دست پێکرد,بەرەو کۆماری کەتەلۆنیای سۆسیالستی, کوپ لە لایەن بەشێك لە چەپەکانەوە تاوانبار کرا بەوەی پاشکۆی دوو پارتە بۆرجوازییە دەسەڵاتدارەکەیە, بەتایبەت حیزبی سەرەك وەزیران کە پارتێکی راستگەرای پارێزگارە و سیاسەتی تەقەشوفی ئابووری سەپاند بەسەر گەلی کەتەلۆنیا.

کوپ لە کاتی دەنگدان بە کابینەی حکومەتی کەتەلۆنیا , سێ مانگ راگەیاندنی کابینەکەی دوا خست , رایگەیاند دەنگدان بە ئەرتۆر ماس مردنی رێکخراوە, هاوکات دەنگدان بە نا مردنی سەربەخۆییە , بۆیە وەك ئاماژەمان پێ دا, سەرەك وەزیرانی گۆڕی و کۆمەڵێك دەستکەوتی لە پێناو هەژاران و قوتابیان و پەنابەران و خانەنشینان وەدەست خست لەبەرامبەر سازشی دەنگدان بە کاندیدی راستی پارێزگار, لەهەمان رێکەوتن رایان گەیاند تا سەپتەمبەری 2017 پێویستە ریفراندۆمی سەربەخۆیی بکرێت.

کوپ پێی وایە ,ئەگەر سەربەخۆیی ئەمجارە نەبێت, ئەوا بۆ دە ساڵی داهاتوو قسەو باس لەسەر سەربەخۆیی نابێت, بۆیە دەبێت بۆ بەدەستخستنی سەربەخۆیی لەگەڵ هەمووان رێ بکەین.

پشتیوانانی ریفراندۆم و هەڵوێستە دژەکان لەسەری

چالاکوانانی چەپی رادیکاڵ پێیان وایە, پێویستە چەپەکانی ئیسپانی پشتیوانی لە مافی ریفراندۆمی کەتەلۆنییەکان بکەن دژ بە سەرکوتی حکومەتی راستگەرای ئیسپانی, ئەوان دەڵێن ئیسپانیا کراوەتە زیندانی بۆ گەلانی بن دەستی ئیسپانیا.
دژبەرانی سەرمایەداری ئیسپانی و کەتەلۆنی داوا دەکەن پشتیوانی لە سەربەخۆیی کەتەلۆنیا بکرێت وەك مافێکی دیموکراتی و ویستی زۆربەی کەتەلۆنییەکان, هەرچەندە ئەوان رەخنە لە حکومەتی هەرێمی کەتەلۆنیا دەگرن کە سیاسەتی تەقەشوفی ئابووری پیادە دەکات و بەرژەوەندی هەژاران نا پارێزێت, هەرێمەکەیان کردۆتە تاقیگای دابەزاندن.

جگە لە پارتی چەپگەرای پۆدیمۆس و حیزبی شیوعی ئیسپانی کە لە لیستی پێکەوە دەتوانین یەکیان گرتووە , کە ئەمانیش دوو بۆچونیان هەیە, بەشێکیان لە گەڵ جیابونەوەن , بەشێکی دیکەشیان لە گەڵ ئەوەن مافی زیاتریان بدرێتی لەوەی ئێستا هەیە, وەلێ هەموو لەسەر مافی ئەنجامدانی ریفراندۆم کۆکن, پۆدیم لقی کەتەلۆنیای پۆدیمۆس رایگەیاند پشتیوانی لە ریفراندۆم دەکات, جیاوازیان لە گەڵ هیزەکانی سەربەخۆیی ئەوەیە باوەڕیان وایە دەنگدان مولزەم نییە, هاوکات ناڕازین لە راگەیاندنی سەربەخۆیی یەکسەر دوای ریفراندۆم .
پۆدیمۆس و بەرەی چەپ(شیوعی-سەوز) داوای گۆڕینی دەستوریان کرد بەوەی بتوانن ریفراندۆم بکەن , کە ئەمەش خەونە بەهۆی هەڵوێستی دوژمنانەی پارتە نیشتمانییە راستگەراو سۆسیال دیموکراتەکانەوە بە تایبەت نیو لیبراڵەکانی سیودانۆس لەسەر پرۆسەی ریفراندۆم و جیابونەوە.
هاوکات سەرجەم پارتە نەتەوەیی و نیشتمانییەکانی ئەو گەلانەی خواستاری جیابونەوەو پێك هێنانی کۆماری سەربەخۆن و دەیانەوێت رزگاریان بێت لەو سستەمە سیاسییەی پاشایەتی ئیسپانی خولقاندویەتی بۆیان پشتیوانی لە پرۆسەکە دەکەن و بە وردی چاودێری دەکەن تا بە دوایدا هەنگاو بنێن.
کەتەلۆنییەکانیش لە لایەن پارتە ئیسپانی و ئەوروپیەکانەوە بەرەو روی رەخنە لە کات بونەوە گرترا لە ئەنجامدانی ریفراندۆم , بە هۆی کێشەکانی تیرۆر لە جیهان و بەرز بونەوەی کۆرقی پارتە پۆپۆلیستەکان و قەیرانی ئابووری و حکومەتی کەمایەتی دەسەڵاتدار و ئەگەری هەڵبژاردنی سەرانسەری لە ئیسپانیا, وەلێ ئەوان مەبەست کەتەلۆنییەکانە کاتیان پێ درەنگە و 303 ساڵی ژێر دەستەیی

دەیانەوێت کۆتایی پێ بهێنن.

سەرمایەدارانی کەتەلۆنی و سەربەخۆیی

بە پێی راپرسیەك کە ڕۆژنامەی بەناو بانگی بایسی ئیسپانی بڵاوی کردۆتەوە, 74%ی سەرمایەدارانی ئیسپانی ترسیان لە جیابونەوەی کەتەلۆنیا هەیەو پێیان وایە زیان بە ئابوری ئیسپانیا دەگەیەنێت, بە پێی هەمان راپرسی تەنها 43%ی سەرمایەدارانی کەتەلۆنی لەگەڵ سەربەخۆیدان, بەهۆی بەرژەوەندییە ئابورییەکانیانەوە زۆرینە لەگەڵ مانەوەدا لە زیندانی ئیسپانیا.
کەتەلۆنیا هەرێمێکی پێشکەوتوو نزیك 20%ی ئابووری وڵات پێك دەهێنێت وساڵانە 8 ملیۆن گەشتیار تەنها خۆی دەکات بە شاری بەرشەلۆنەداو 75 ملیار دۆلار قەرزیان هەیە .
بەرشەلۆنییەکان چاویان لەوەیە دوای سەربەخۆیی, وڵاتێك پێك بهێنن باجی کەم بسەپێنێت بەسەر کۆمپانیاکاندا وەك وڵاتانی چەشنی ئێرلەندا, بەمەش سەرنجیان رابکێشێت بۆخۆی.

فایناشنال تایمز لەسەر زاری سەرەك وەزیرانی کەتەلۆنیاوە نووسی راخۆی سەرەك وەزیرانی ئیسپانیا سەربەخۆیی ئابوری زیاتری داوە پێمان لە بەرامبەر ئەنجام نەدانی ریفراندۆم, کەتەلۆنیا پێنج یەکی ئابوری ئیسپانیا بەرهەم دەهێنێت, وەلێ تەنها 9,55 بودجەی وڵاتی پێ دەدرێت,ئیسپانیا دەزانێت پولی دۆمینەکە لە کەتەلۆنیا راناوەستێت و هەرێمەکانی دیکەشی بە دوادا دێت , بەێکانێکی دیکە لە باشوری ئەوروپا چاوەڕوانیان دەکات, بەێکانی پارچە پارچە بوون نەك جینۆسايد.
ئیسپانیا ئێستا 14ەمین هێزی ئابوری جیهان و چوارەمی ئەوروپایە , ئەوکات پلەبەندییەکەی بۆ شانزە دادەبەزێت و بەرشەلۆنەش لە نێوان 42 ەمین و 43 یەمین ژمارە خۆی دەگرێتەوە, هاوکات لەناو یەکێتی ئەوروپاش لە روی نوێنەرایەتی و قەبارەوە دادەبەزێتە خوارەوە, سەنگ و هێزی جارن لە دەستە دات.

هەنگاوەکان بەرەو ریفراندۆم

حکومەت هەڕەشە لە هەموو بەرپرسان و کارمەند و کرێکارانی کەرتی گشتی دەکات , بەشداری لە ریفراندۆم بکەن لە کارەکانیان دوور دەخرێنەوە, لای خۆشییەوە کەتەلۆنییەکان ریفراندۆمێکی یاسایی تەندروست ئەنجام دەدەن و بڕیار وایە لە پێش پایز یاسای ریفراندۆم و سەربەخۆیی لە پەرلەمان پەسەند بکرێت , بۆ ئەو مەبەستەش یاسای

پەرلەمانیان بەشێوەیەك هەموار کردۆتەوە , بە یەك خوێندنەوە یاساکە دەنگی لەسەر بدرێت , ئەوان دەزانن دوای جیابونەوە چی دەکەن, بەرنامەی راگەیاندنی کۆماریان هەیە تەنها لە دوای دوومانگ لە ریفراندۆمەکە.

بۆ ئەوەی ناو ماڵ خۆیان رێکخەن و پێگە لەناوەوە بەهێز بکەن ,لە 14ی تەموز سێ وەزیریان لە کابینەی حکومەتی خۆ جێیی گۆڕی بۆ ئەوەی هێڵی سەربەخۆیی بەهێزبکەن, ئەوانەی دودڵن دوریان بخەنەوە,لە 17ی تەموزیش سەرۆکی پۆلیسی هەرێمەکەیان ناچار کرد دەست لەکار بکێشێتەوە, چونکە پێیان وابوو دودڵە لە پشتیوانی ریفراندۆم, لە بری ئەو بیر سولەر کرا بە فەرماندەی پۆلیسی کەتەلۆنیا کەسێکی نەتەوەییە, فەرماندەی 17 هەزار پۆلیسی هەرێمەکە دەکات.

روداوە خوێناویەکە و ریفراندۆم

حکومەتی ناوەندی دەیەوێت تەقینەوە خوێناوییەکەی کاتژمێر 5ی ئێوارەی 17ی ئابی بەرشەلۆنە کە 15 قوربانی و 126 برینداری لێکەوتەوە کە هاووڵاتی 30 وڵات بوون بقۆزێتەوە بۆ رێگرتن لە ریفراندۆم , هەڵمەتی یەکگرتن بەرامبەر تیرۆری راگەیاند کە لە راستیدا هەڵمەتە بەرامبەر ریفرندۆم و سەربەخۆیی .

بڕیار وایە پادشای وڵات فلیپی شەشەم بەشداری رێپێوانی ناترسم لە بەرشەلۆنە بکات, کە ئەمە یەکەم جاریشە لە دوای گەڕانەوەی پاشایەتی بۆ عەرش لە ساڵی 1975ەوە بەشداری وایان هەبێت لە کەتەلۆنیا , وەلێ پادشاو بەرپرسان ئەمجارە لە پێشەوەی رێپێوانەکە نین , ئێرە بەرشەلۆنەیە دوا بەشداری پادشایەتییە لە چالاکییەکانی,خاوەند ماڵ نییە و لە ریزی پشتەوەیە ,سەرۆکی چەپگەرای شارەوانی بەرشەلۆنە رایگەیاند , نوێنەری رێکخراوەکان, کۆمەڵەکان ئەوانەی گرنگیان بە روداوەکە دا, لە شۆفێری تەکسییەکانەوە بۆ دوکاندار و خاوەند چێشتخانەکان گوڵ فرۆشەکان لە پێشەوە دەرۆن.

رێپێوانەکە بۆنی کۆتایی تەمەنی پادشایەتی لێدێت لە کەتەلۆنیا , کەتەلۆنییەکان نەترسانە وەك رێپێوانی ناترسین دوا بزمار لە نەعشی پادشایەتی دەدەن و بە سەرپەرشتی خەڵك بەرەو سەربەخۆیی دەڕۆن.

تووتنی چرووت … دڵشاد عەبدوڵڵا

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن …..]()

شهڕی دەوڵەت .. بەشی چوارەم … سمکۆ عەبدولکەریم

کێن ئەوانەی کە شەڕی دەوڵەتی نەتەوەیی دەکەن؟

بەشی چوارەم

(یان کەرکوك و کوردستان، یان تاماوین ئەجەنگین)…..

پرسی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئێستای هەرێمی کوردستان مەسەلەیەکی زۆر هەستیارە کە سەرکردایەتی نابێت و ناشتوانێ بەهەندی وەرنەگرێت، بە گوێرەی کۆمەڵێك دیکۆمێنت و لێدوانی ڕاشکاوانەی سەرکردایەتی کورد، شەکستی گفتوگۆکانی کورد لە گەڵ ڕژێمە یەك لە دوای یەکەکانی عێراق و نەگەیشتن بە هیچ ئەنجامێك، بە شێوەیەکی سەرەکی لەسەر ئەو ناوچانە بووە، لە سەرووی هەمووشیانەوە کەرکوك، ئەو مەسەلەیە بۆ سەرکردایەتی کورد و بۆ کورد، هەمیشە وەك دوو بەرداش وابووە، بەرداشی دەستبەردابوون، یان دواخستنی بیرۆکەی سەربەخۆیی، یان دەستبەرداربوون لەو ناوچانەی کە

بۆ کورد هەمیشە خاڵی ناکۆکی و نەگەیشتنە یەك بووە.

بەومانایەی تا ئەوکاتەی تەواوی ئەو ناوچانە نەگەڕێنرێنەوە سنوری جوگرافی و دەسەڵاتی کوردی مومکین نییە بتوانرێ ڕێککەوتنێکی شەڕەفمەندانە بۆ چارەسەری پرسی کورد ئەنجام بدرێ، ئێمە لە رابردوودا شاهیدی چەند گفتوگۆیەکی لەو شێوەیەین، کە بەم هۆکارەوە هیچ ئەنجامێکیان نەبووە.
لێرەوە جیابوونەوە، یان ڕێککەوتن بە بێ ناوچە دابڕێنراوەکان، ئەمە ئەو هاوکێشە سیاسییەیە کە زۆرجار بەغدا لێیەوە بێمنەتی خۆی لە جیابوونەوەی کورد لە عێراق نیشان دەدا.
قورسی ئەم مەسەلەیە بۆ سەرکردایەتی کورد لەوەدایە، کە وەك وتم لە رابردوودا وێڕای دەست تێوەردانی ئیقلیمی و فشارەکانی ئەو وڵاتە ناوچەییانەی کە وەك یەك کێشەی کوردیان هەیە، ئەو ناوچانە هەمیشە خاڵی ناکۆکی نێوان کورد و بەغدا بووە، هەر بەم هۆیەشەوە لە گفتوگۆکانیاندا لەمەڕ چارەسەرکردنی کێشەی کورد نەگەیشتونەتە ئەنجامێك، ئەم پێك نەگەیشتنەش هەمیشە کوشتارو ماڵ وێرانییەکی دیکەی بەدوای خۆیدا هێناوە، بۆیە لە ئێستادا قایل بوون بەهەر ڕێکەوتنێك یان جیابوونەوەیەك بەبێ ئەو ناوچانە سەرکردایەتی کورد دەخاتە بەردەم بەرپرسیارییەتییەکی مێژوویی و ئەخلاقی.
بەشێوەیەك دەبێت وەڵامێکیان پێ بێت بۆ کەسوکاری قوربانیانی ئەو شۆڕشە دورودرێژەی، کە دەکرا بەبێ پێداگری لەو ناوچانە ئەو ململانێ خوێناوییە ئەوەندەی نەخایاندبا، هەروەها دەبێ وەڵامی ئەوەش بدرێتە کە هەموو ئەوەی لەم لەرێگەیەوە ڕوویداوە و بەسەرماندا هاتووە، هەروەها ئەو ڕووبارە خوێنەی بەم هۆیەوە ڕژاوە کێ لێی بەرپرسە؟

بە ئاوڕدانەوە لە رابردوو، هەروەها گەڕانەوە بۆ سەرچاوە مێژووییەکان دەرکەوتەوە کە سەرکردایەتی کورد لە رابردوودا چەند جارێك دەرفەتی جیابوونەوە یان ڕێککەوتنی بۆ هەڵکەوتوە، بەڵام بە هۆی سازش نەکردن لەسەر بەشێکی خاکی کوردستان، نەیتوانیوە بەهیچ بگات، لەوسەروە بەستی بەتاڵ گەڕاوەتەوە، لە سەروی هەمووشیانەوە پرسی کەرکوك، کە هەمیشە وەك خاڵی ستراتیژی لێیڕوانراوە، بەمهۆیەوە کورد درێژەی بەو کاروانە و ڕێی هەوراز و سەختە داوە، لەو پێناوەشدا قوربانی و نەهامەتی و کارەساتی گەورەی بەسەردا هاتوە، کە ناکرێ نە لەبیر بکرین نە سوودیان لێوەرنەگیرێ.
بە وردبوونەوە لەو هاوکێشە سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و جوگرافییەکە، دەردەکەوێ کە مەسەلەی جیابوونەوە و دروستکردنی

دەوڵەتی کوردی چەندە هەوارزێکی سەختە.
بۆیە بەباشی دەزانم لەم ڕوانگەیەوە نمونە بە دوو ئەزمونی هاوشێوە و نزیك لە خۆمانی بێنمەوە.
ئەوانیش کێشەی فەلەستین و سەربەخۆیی ئیرلەندا.

دوای خەبات و تێکۆشانێکی زۆری گەلی ئیرلەندی دژ بە بەریتانییەکان بۆ گەیشتن بە سەربەخۆیی وڵاتەکەیان لە سەرەتای سەدەی بیستەمدا، وێڕای رەتکردنەوەی ئەو ئۆتۆنۆمییەی بەریتانیا لە ساڵی 1914 بۆ گەلی ئیرلەندی پێشنیار کرد، ئەم گەلە درێژەیان بە شۆڕشەکەیاندا، تا لە ساڵی 1921 لە ئەنجامی ڕێککەوتنێك لە نێوان هەردولا، گەلی ئیرلەندا بە سەربەخۆیی گەیشت و کۆماری ئیرلەندا دامەزرا.
بەڵام ئەم ڕێککەوتن و سەربەخۆییەیان لە بەرامبەر دەستبەردابوونیان بوو لە بەشێکی خاکەکەیان کە ئێستا پێدەوترێ ئیرلەندای باکور، کە (بەلفاست) پایتەختەکەیەتی و سەر بە بەریتانیایە، دیارە ئەم ڕێککەوتن و دەستبەرداربوونە لە بەشێکی خاکەکەیان لە لایەن تەواوی گەلی ئیرلەندییەوە شتێکی قبولکراو نەبوو، بەڵام جێبەجێکرا، بەمهۆیەشەوە شەڕی نێوخۆ لە کۆماری سەربەخۆی ئیرلەندا سەری هەڵدا، (مایکل کولنیز) سەرکردەی رزگاری خوازی ئیرلەندا کە یەکێك بوو لەو پێنج سەرکردەیەی بەشداری گفتوگۆی نێوان ئیرلەنداو بەریتانیای کردو بە ئەندازیاری ئەم ڕێککەوتنە دادەنرێ، بەتۆمەتی خیانەتکردن لە گەل و خاکی ئیرلەندا لە کردەیەکی نەخشە بۆ دانراودا تیرۆر کرا.
ئەگەرچی ئەو هەنگاوەی مایکل بووە هۆی بەدەست هێنانی سەربەخۆیی بۆ ئیرلەندا، بەڵام بەبێ لەخۆ گرتنی سەرجەم خاکەکەی، کە رەنگە ئەگەر لەو دەمدا ئەوە ڕووی نەدابا، دیار نییە کێشەی ئیرلەندا چی بەسەر دەهات و بەچی دەگەیشت، ئایا وەك ئێمە ئێستاشی لەگەڵدا بۆ هەردەبوایە لە خەبات و تێکۆشاندا بن، بەبێ بەدەست هێنانی هیچ ؟

ئەو لێکچواندانەی من بۆ ئەوە نییە بڵێم دەکرێ ئێمەش دەستبەرداری کەرکوك بین لەبەرامبەر بەدەست هێنانی سەربەخۆیی، بەڵام دەکرێ بایی ئەوەش لێیوردبینەوە و بتوانین سوود لەو ڕووداوەی ئەوان بەبەراوورد لە گەڵ کێشەی فەلەستین وەربگرین. چونکە نابێ ئەوەش لەبیر بکەین کە ئێستاش (مایکل کولنیز) لەبەرامبەر دەستبەردار بوون و راگەیاندنی سەربەخۆیی ئیرلەندا بەبێ (بەلفاست) بەشێك لە خەڵکی ئیرلەندا ئەم سەرکردەیەیان بە خائین و بە شێکیشیان بە شۆڕشگیری دەزانن.
کاتی ئەوە هاتوە سەرکردایەتی کورد ڕاشکاوانە ئەوەی بیری

لێدەکاتەوە بە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی ڕابگەێنێ، چونکە تا ئێستا ڕوون نییە ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان دەکەونە کوێی ئەو پڕۆسەی ڕیفراندۆمە، ئەوە ڕوون و دیارە کە ڕیفراندۆم لە سەرتاسەری ناوچە کوردستانییەکان بەڕێوە دەچێ وەك ڕایانگەیاندوە (ئەوە ئەگەر کرا) بەڵام بەڕاستی ڕوون و ئاشکرا نییە چۆن؟
لە پەراوێزی ئەو ناوچانەوە نمونە بە فەلەستین و قودس دێنمەوە کە لە بەشی پێشتریشمدا نمونەم بە ئیرلەندا هێنایەوە.

ساڵی 1946 سەرکردەکانی بزووتنەوەی سەهیونییەت، سەرۆکی ئەوکاتی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکایان ئاگادارکردەوە، کە ئەوان رازین بە دەوڵەتێکی یەهودی لە سەر بەشێکی خاکی فەڵەستین، ئەمە بووە هۆی ئەوەی کە هەر یەك لە یەهودییەکان و ئەمریکا ئەم مەسەلەیە بخەنە بەردەمی نەتەوە یەکگرتوەکان و فشاریش بخەنە سەر کۆمەڵەی گشتی و ئەو لێژنەیەی نەتەوە یەکگرتوەکان، کە تایبەت بە فەڵەستین دروستیان کردبوو، بۆ ئەوەی لاریان نەبێت لەو پڕۆژە پێشنیارکراوەی کە لە ساڵی 1947 بەرزیان کردبۆوە بە مەبەستی دابەشکردنی فەڵەستین.
پڕۆژەکە بریتی بوو لە دابەشکردنی فەڵەستین بۆ سێ بەش:
ڕووبەری لە (56%) بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی یەهودی، روبەری لە (43%) یش بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی عەرەبی، بەشی سێیەمیش کە جیاکرابۆوە بریتی بوو لە (1%) کە قودس و دەوروبەری دەگرتەوە، بکرێتە ناوچەیەکی نێو دەوڵەتی و نەتەوە یەکگرتوەکان بەڕێوەی بەرێت.
عەرەبەکان دژی ئەم دابەشکردنە بوون و بە تەوای رەتیان کردەوە، بەڵام کۆمەڵەی گشتی لە ژێر فشاری ئەمریکا ئەم پڕۆژەی دابەشکردنەی پەسندکردو دەوڵەتی یەهودی دامەزراند، بەڵام عەرەبەکان بە هۆی رەتکردنەوەو رازی نەبوون بە دابەشکردنەکە، ئێستاشی لە گەڵدابێت نەیانتوانی دەوڵەتی فەلەشتینی دابمەزرێنن.

لێرەوە من دەڵوانەمە پرسی سەربەخۆی کوردستان، کەرکوك –ی کوردستان و قودس-ی فەڵەستین و بەلفاست-ی ئیرلەندا لە سێ قوناغی جیاوازدا هاوشێوەی یەکترن، ئەمە ئەو هاوکێشە سیاسییەیە کە دەبێت سەرکردایەتی کورد باش لێیی تێبگات و ئەم دروشمە بکەینە خاڵی سەرەتای بیرکردنەوە لە سەربەخۆیی، (یان کەرکوك و کوردستان، یان تاماوین ئەجەنگین).

سمکۆ عەبدولکەریم

لەبارەی کولتووری کوردی ... نەبەز سەمەد

بەگشتی کولتووری کوردی [لە هەرێمی کوردستان] لە جوداوازی دەترسێ، بۆیە داژیەتی جوداوازبوون دەکا و داواکاری بە هاوشێوەیی، لێکچوون و وەکیەکی بەرزدەکاتەوە. ئاخر دەیەوێ هەموو مرۆڤەکان وەک یەک و هاوشێوە بن، یەک ڕەنگ بن، وەک یەک بیربکەنەوە و بهزرن. لێرەوە بەو دەرەنجامە دەگەین کە کولتووری کوردی کۆیەکییە، تاک لە خۆیدا، بەبێ کۆمەڵ بەها و بایەخمەندی نییە. بۆیە لەنێو ئەو کولتوورەدا تاک سەرهەڵنادات و ئازادی تاکەکەسی بوونی نییە. تاکەکان لەنێو هاوشێوەیی و یەکڕەنگیدا خۆیان دەشارنەوە، بۆیە بێشوناس و کێیەتی خۆیان دەمێننەوە؛ لەبەرئەوە بەڕێی بنەماڵە، خێڵ، ناوچە، ... هتاد یەوە خۆیان دەناسێنن و پێناسەی خۆیان دەکەن. لەنێو کولتوورێکی وەهادا خۆبوون و جوداوازبوون گەورەترین باج و قوربانیدانی دەوێ، ئاخر هەر زوو ڕووبەڕووی هەڕەشەی هەمووان دەبیتەوە، چونکە هەمووان دەیانەوێ وەک ئەوان بی، وەک ئەوان بژی، وەک ئەوان بیربکەیەوە، وەک ئەوان بخۆی، وەک ئەوان چێژ وەربگری، وەک ئەوان بپۆشی.

کولتووری کوردی پیرە، کولتوورێکە تێیدا گەنج و منداڵ فەرامۆش و ئەفەرەزکراون، منداڵ دەبێ زوو گەورەبێ، زوو ببێ بە پیاو یان ژن، واتا زوو دەبێ پیر ببێ، ئەمە لە کولتووری کوردیدا گەنجێتی و قۆناغی گەنجێتیمان نییە. کولتووری کوردی دژی گەنجە، وێنای بۆ جیهان، بۆ ژیان پیرانەیە، بیرکردنەوەی، خەیاڵی، خەونەکانی، ئەندێشەکانی پیرانەن. واتا بە چاوەکی پیرانەوە لە دەوروبەر، لە جیهان، لە بوون دەڕوانێ. بۆ نموونە، کاتێ بیر لە هونەرێک، مامۆستایەک، هونەرڤانەک، نووسەرێک دەکاتەوە و وێنای دەکا، وەک پیر دەیان بینێ، ناتوانێ وەک گەنج وێنای ئەوانە بکات. ئەمە لە پۆرترێتی هونەرە کلاسیکییەکانی وەک نالی، مەحوی، سالم، حاجی قادر، هتاد بەمان دەردەکەوێ کە وەک پیر ئەوانە لێیان دەڕوانرێ و وێنادەکرێن، بۆیە ناتوانین پۆرترێتێک، یان پەیکەرێکی ئەوانە بە گەنجی ببینین. ئاخر وەک کەسانی پیر و ڕیش چەرموو وێنەیان دەکێشرێ و پەیکەریان بۆ چێدەکرێ. هەروەها کولتووری کوردی کاتێک وێنای

مامۆستای زانینگە، سەرەک، ڕێبەر، سیاسەتڤان دەکا، وەک پیر وێنایان دەکا و دەیانبینێ، نەک وەک گەنج.

کولتووری کوردی پتر زارەکییە، نەک نووسراو. بۆیە کورد مێژووی نووسراوی خۆی نییە، بەڵکو پتر گێڕانەوەی زارەکی هەیە. لەبەرئەوە بەگشتی کورد پشت بە بیستراو نەک بینراو دەبەستێ. کولتووری نووسین، ئەرشیفکردن، دۆکیۆمێنتکردن … هتاد هێشتا بەتەواوی لەلای کوردان سەریهەڵنەداوە و گەشەی نەکردووە. ئەم کولتووری ئەرشیفکردن، نووسین و دۆکیۆمێنتکردنە هی شار و دەوڵەتدارییە، بەڵام کورد هێشتا هەر لەنێو کولتووری کشتکاری و جوتیاری و بەدەوڵەتیدا ماوەتەوە.

لەبەر نەبوونی کولتووری نووسین، زۆرینەی نووسەرانی کورد چۆن قسەدەکەن، وەهاش دەنووسن. واتا چی بەسەر زاریاندا دێت لەکاتی ئاخاوتندا، هەر ئەوەش دەنووسن، بۆیە نەیان توانییەوە ئاستی زمانی ڕۆژانەیی و زارەکی تێبپەڕێنن. لەبەرئەوە چەندین هەڵەی زمانەوانی، ڕێنووس، ڕێزمان، و پنتبەندی لەنێو نووسینەکانیاندا هەن. زۆرینەی نووسەرانی کورد بەئاگان لەوەی کە زمانی نووسین و ئاخاوتن لەیەکدی جودان، ئاخر نووسین ڕێسا و دەستووری خۆی هەیە، کە بەڕێی ڕێزمان، ڕێنووس و پنتبەندییەوە ڕێکدەخرێ. دەشێ لەکاتی ئاخاوتندا مرۆڤ هەڵەی زمانەوانی و ڕێزمانی بکات، بەڵام ئەوە لە نووسیندا نەشیاوە و ئاسایی نییە. زمانی ئاخاوتن ڕۆژانەییە و بە ڕاییکردنی ئیشەکانی ڕۆژانە و پەیوەندیکردنە لەگەڵ ئەوانیدیدا، بۆیە پتر زمانێکی سادە، ناوچەییە، کەمتر قووڵە و هزرییە. لە کاتێکدا، نووسین پرۆسەیەکی درێژخایەنە، نووسەر گەرەکە چەندین جار بە نووسینەکەیدا بچێتەوە و هەڵەچنی بکات، هەروەها بەدیدێکی خۆ_ڕەخنەیی لە نووسینەکەی بڕوانێت. ئاخر زمانی نووسین پتر هزرییە و پەیوەستە بە مەعریفە و زانینەوە. هەروەها زمانی نووسین فەرمییە، بەڵام زمانی ئاخاوتن نافەرمییە. لە نووسیندا، زمان لە ژانرێکەوە بۆ یەکێکی دیکە دەگۆڕێ، ئاخر هەر ژانرە و تێگە و زاراوەی تایبەتمەندی خۆی هەیە. بۆ نموونە، زمانی ئەدەب لە هی فەلسەفە و زانست جوداوازە. زمانی ئەدەب پتر هەستەکی و سۆزمەندە، بەڵام هی زانست پتر ئەزموونەکی و هی فەلسەفەش پتر هۆشەکییە.

کولتووری کوردی بەشێوەیەکی گشتی کولتوورێکی داخراوی ناوچەییە. لەبەرئەوەی کولتوورێکی گوندی و خێڵەکییە، نەک شاری. ئەمەی کورد تاکو ئێستا سەردەمی جوتیاری و کشتکاریمان تێنەپەڕاندووە لە ڕووی هزر و کولتوورەوە، بۆیە ئێمە خاوەن کولتوورێکی کشتکاری و

جوتیارین، ئەمە بەڕوونی لەنێو نووسین، زمان، سیاسەت، ئەدەب و هونەری کوردیدا پەرچەندراوە. بۆ نموونە، نووسەرەکان ناوچەیین، بۆ زمانی ناوچەیی دەنووسن، لە ناوچەیەکدا دەخوێنرێنەوە، حیزبەکان ناوچەیین، لەبەرئەوەی تەنیا لە ناوچەیەک یان شارێک پتر لایەنگریان هەیە. هەروەها شارچێتی و ناوچەگەرایی مۆرکێکی دی ئەم داخراوی و لەکاڵیبوونەی کولتووری کوردییە. بۆیە زۆربەی تاکەکان و خێزانەکان هەر لەو شوێنەدا ماونەتەوە کە تێدا هاتوونەتە ژیانەوە، پابەندن بەو ناوچەوە کە خێڵ و بنەماڵەکەیانی تێدا نیشتەجێیە. لەبەرئەوە سەفەر و گەشتکردن لە کولتووری کوردیدا زۆر بایەخی نییە، پێگەیەکی ئەوتۆی نییە، بۆیە زۆربەی تاکەکانی کورد نەک وڵاتێکی بێگانە بەڵکو هەموو شارەکانی کوردستانیشیان نەبینووە. ئاخر کورد ئەگەر خزم و ناسیاوی لە شوێنێک نەبێت، ڕووی تێناکات، یان کۆچکردن و ماڵ گواستنەوە بۆ شوێنێکی دیکە کەم ڕوودەدا. بۆیە لەناو کورداندا کولتووری سەفەر، مانەوە لە ئوتێل و گەشتکردن کەمە و بایەخمەندی زۆر نییە.

ئیران و تورکیا دژی ریفراندۆم نین! … ئاشتی ئیبراهیم ئەفەندی

تورکیا و ئێران دژ بە ئەنجامدانی ریفراندۆم نین لە باشووری کوردستان هەر وەک چۆن پارت و میدیا حزبیەکان پروپاگەندەی بۆ دەکەن. هۆکاری ئەوەش بۆ ئەوە دەگەرێتەوە کە ئەو پرۆسەیە مەترسی لەسەر ئێران و تورکیا دروست ناکات. بۆ؟
باشوور بریتی نییە لە دەنگی خەڵک و خواستە سیاسیەکانی کە بە مێژوویەکی درێژە خەبات و کۆشش دەکات بۆ سەربەخۆی کوردستان. بەڵکو باشوور بریتیە لە کۆمەڵێک سەرانی پارتە دەستڕۆیشتووەکان، بڕیار بە دەستەکان کە هەموویان لە واقیعی ئەمڕۆدا بە کاردار و بە ئاشکرا جاشی تورکیا و ئێرانن کە تەنیا بە بەرژەوەندیی ئەوان و مانەوەی خۆیان رووداوەکان ئاراستە دەکەن.

ئەوەی ئەمڕۆ مەترسی گەورەی دروست کردوە لەسەر تورکیا و ئێران وە بۆتە سەرچاوەی نیگەرانی بۆ هەر دوو وڵات بریتییە لە، ستراتیژیەتی

نادیاری زلهێزەکانی دنیا لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بە ئاگای و نەبوونی زانیاریی لە لایەن دەزگای میتی تورکیی و ئیتیلاعاتی ئێران دەربارەی نەخشە و جۆری پلانی زلهێزەکان بۆ دابەشکردنی ناوچەکە، نەبوونی ئاسۆیەکی روونە کە دوای تەواو بوونی داعش تورکیا و ئیران سنووری دەسەڵاتیان بچووک دەبێتەوە یان فرەوان تر دەبێت وەیان هەمان کەس و پارت لە دەسەڵاتدا دەمێنن یان نا!
هەنوکە، لەسەر ئاستی ناوچەکەدا ئەو مەترسیەی کە لەسەر تورکیا و ئیراندا هەیە بە پلەی یەکەم هەر تورکیا و ئێران خۆیانن کە لەسەر بەهێز بوونی پێگەی خۆیان کار دەکەن کە کامیان وەک زلهێزی ناوچەکە زیاتر کۆنتڕۆڵی ناوچەکە بکات وە نەهێڵێت زلهێزەکان جێگە پێیان و دەسەڵاتیان لاواز بکەن لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

لە سەر ئاستی کوردستاندا، ئەوەی ئێستا مەترسی لەسەر تورکیا و ئێران و سووریا و عیراق دروست کردوە پارت و سەرکردەکانی باشوور نین، بەڵکو پارتە کوردییەکانی باکور و رۆژئاوای وڵاتن بە تایبەتی پەکەکە و یەپەگە، کە وەکو دوو هێزی کارێگەر لە رووی پەروەردەی ئەندامەکانیان، جۆری بەشداریان لە مەیدانی جەنگی دژ بە داعش و جۆری پیادە کردنی پەیوەندییە دەرەکییەکانیان ڕۆڵیان هەیە.
ریفراندۆم، ئەگەر ئەنجام بدرێت، باشوور سەربەخۆ بێت و هەمان سیستەم و دەموچاو ببن بە حاکمی باشوور ئەوا بە هیچ جۆرێک ئەو کیانە مەترسی نابێت بۆ سەر پێگەی تورکیا و ئیران وە بەرژەوەندییەکانیان لە نێو چوارچێوەی ئەو نیمچە دەوڵەتەدا پارێزراو دەبێت وەک ئەمرۆ ئاسا. ئەزمون و مێژووی ٢٦ساڵە لە دەسەڵاتی بنەماڵەو خێزان دەیسەلمێنن کە تورکیا و ئیران بە درێژایی مێژووی سەدەی رابردوو بە تایبەتی لە سەردەمی حوکمی "بەعس و سەدام" دا نەیانتوانیوە سوودمەند بن لە باشووری وڵات بە ئەندازەی ئەو ٢٦ساڵەی کە سەرانی ینک و پدک حاکمی باشوورن!
ئەزمونی ٢٦ ساڵ لە حوکمرانی سەرانی باشوور پێمان دەڵێت، لە دوای کۆڕەوی ساڵی ١٩٩١وە و دوای سەقامگیربوونی دەسەڵاتی بنەماڵەی بارزانی و خێزانی تاڵەبانی لە باشوور، ئێران و تورکیا بوون بە دەسەڵاتداری یەکەم لە باشوور، بەسەدان ئەفسی دەزگای ئیتیلاعات و میتی تورکی لە باشوور دا دەبینرێت، بە دەیان بنکەی سەربازیی و سوپای تورک و ئیرانی لە باشوور نیشتەجێن، بە سەدان مزگەوت و شوێنی ئایینیی و قوتابخانە و دایەنگەی تورکیی و ئێرانی لە شارەکانی باشووردا هەن، تا دەگات بە "گولەن" کە لە ئەمریکا پایە لەداوەتەوە بە دەیان قوتابخانە و زانکۆی سەربەخۆی لە باشووردا

هەبوو.

بە درێژای بیستوشەش ساڵ، تورکیا و ئێران بە ئارەزووی دڵی خۆیان بەردومانی باشووریان کردوە و پاسدار و جەندرمەیان هەناوەتەوە نێو باشوور، لە کاتێکدا "سەدام" هەشت ساڵ خەریکی شەڕ بوو دژ بە ئێران و لە بەهێزترین قۆناغی دەسەڵاتییدا تورکیا نەیوێرا بستێک لە خاکی عیراق ببەزێنێت لە کاتێکدا ئەو کاتەش "پەکەکە" بارەگایان لە قەندیل و شاخەکانی تری باشووردا هەبوو هەتا پێش راگەیاندنی خەباتی چەکداری لە ساڵی ١٩٨٤دا.
ئێران بە سەدان کادیر و پێشمەرگەی پارتەکانی رۆژهەڵاتی کوردستانی لە باشووردا تیڕۆڕ کرد لە کاتێکدا لە ژێر دەسەڵاتی "سدام"دا بارەگای ئەو پارتانە لە باشووردا هەبوون و ئێران نەیدەتوانی دەستی بگات بە هەمان ئەو کەسانەی کە تیڕۆڕیانی کرد لە زەمانی دەسەڵاتی سەرانی پارتەکانی باشوور.
حکومەتی تورکیا و ئێران، کاریگەریی سەرەکییان هەیە لە داڕشتنی کارنامەی سیاسیی و بەڕێوەبردنی حکومەتی بنکە فراوانی هەرێم. بە دەیان پارتی سیاسیی تورک و فارس پیاوی تورک و فارس لە نێو کۆمەڵگەیی کوردی هەرێمدا هەن و پشتیوانی ماددیی و مەعنەویی دەکرێن لەلایەن حکومەتی تورکیا و ئێران و سەرانی باشوور.

لە رووی ئابوورییەوە، لە ماوەی بیستوشەش ساڵەدا دەسەڵاتدارانی تورکیا و ئێران بە بەری، بە تەنکەر، بە تەنکە و بە گاڵۆن و رەحەتی نەوتی کوردستان هەڵدەهێنجن بە دزی و بە ئاشکرا و بە هاوکاری سەرانی باشوور. بیستوشەش ساڵە بازارەکانی کوردستان بووە بە کاراترین بازار بۆ ساخکردنەوەی کاڵا و کەلوپەلی بەرهەمی تورکیی و ئیرانی. لە کاتێکدا لە زەمانی دەسەڵاتی "سەدام"دا چۆلەکە بۆی نەبوو لە نزیک بیرە نەوتەکان هەڵنیشێت، کاڵای تورکیی و ئیرانی بە قاچاغ لە شارەکانی باشوور دەستدەکەوتن.
لەسەر ئاستی ناکۆکیی نێوان پارتەکانی باشوور و لە سەر ئاستی ناکۆکیی نێو خودی پارتەکانی باشوور، تورکیا و ئێران دەم ڕاست و ناوبژیوانن، بە تایبەتی لە یەک لا کردنەوەی کێشەکانی نێو جەمسەرە ناکۆکەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، ئاغای سلێمانی و ئیتیلاعات ڕۆڵی سەرەکییان هەبووە، هەتا دەگات بە کێشەکانی گۆڕان لەگەڵ حکومەتی هەرێم نوێنەری ئێران هەنرایە نێو هۆڵی پەرلەمانی کوردستان.

لە بەرواری ٢١/٨/٢٠١٧دا مەسعود بارزانی کۆبونەوەی لەگەڵ سەندیکا و رێکخراوەکانی سەر بە حزبەکەی کرد لە شاری "هەولێر". لەو

کەبوونەوەیەدا بارزانی گوتی "سیستەمی سیاسی دەوڵەتی سەربەخۆی هەرێم فیدراڵی دەبێت". !؟
سروشتی باشووری کوردستان لە ڕووی جوگرافیا و دانیشتوانەکەی جیاوازە لەگەڵ سروشتی وڵاتانی وەک تورکیا، ئیران و عیراق. ئەو سێ وڵاتە بەهۆی فشاری نەتەوەیی و دەوڵەتی و جۆر و سروشتی دەسەڵاتدارە سیاسییەکانیان گەلێک لە نەتەوە و کۆمەڵێک لە هەڵگەی بیروباوەڕی جیای مەزهەبی و ئاینییان بە زۆرە ملێ لە نێو سنووری وڵاتەکانیاندا ژێر دەست کردوە. ئیران "فارس ٦١% ئازەری١٦%، کورد ١٠%، لور ٦%عەرەب ٢%، تورکمان ٢% بلوچ ٢%"، هەروها زمانی فەرمیی لە ئێراندا زمانی فارسییە سەرەڕای بوونی ئەو هەموو نەتەوەیە لە نێو سنووری ئیراندا. گەلێک کەمە نەتەوەی تر لە نێو سنووری تورکیادا هەن کە تورکیا بە "تورک" بە دنیا ناسندویانن بە تورکی دەخوێنن دەنووسن و قسە دەکەن وەکو " کورد، عەرەب، ئەلبانی، ئەرمەن، ئاشووری، قوقاسی، جورجی، یۆنانی، لاز، فارس، ڕۆمی". هیچ نەتەوەیەک بۆی نییە لە زمانی فەرمیی زیاتر بەکاربهێنێت کە ئەویش زمانی "تورکیە"، کەچی لە هەرێم تورکیا داوای حەقی تورکمان دەکات و بە دەیان قوتابخانەی بە زمانی تورکی کردۆتەوە!

هەندێک لەو نەتەوانە لە تورکیا، ئیران و عیراق لەگەڵ کاتدا لە نێو کولتووری نەتەوەیی دەسەڵاتداردا تواونەتەوە سنووری جوگرافیایان تەسک بۆتەوە یان هەر نەیان ماوە بەڵام هەندێک لەو نەتەوانە سەرەڕای سەختی بارودۆخ توانیویانە پارێزگاری لە کولتوور و زمانی خۆیان بکەن وە تا بۆیان کراوە پارێزگاریان لە سنووری جوگرافیای خۆیان کردوە وەک نەتەوەیی کورد کە سنوورە جوگرافیاکەی "کوردستان" ە.

لە نێو سنووری جوگرافیای کوردستاندا کەمە نەتەوەی تر هەن وەک "تورکمان، ئاشوری، کلدانی و عەرەب بەڵام سنووری جوگرافیایان نییە ئەگەر هەشبێت لە چەند دێیەک و شارۆچکەیەک ڕێت نابێت. (شەبەک، فەیلی، کاکەیی و یەزیدی) کوردن کەمە نەتەوە نین، کە هەندێک لە زلهێزەکانی ناوچەکە و دنیا تا دەگات بە سەرانی باشوور دەیانەوێت ئەو ناوانە بەکاربهێنن بۆ شەرعیەتدان بە لەتوپەت کردنی وڵات و نەتەوەی کورد.
بارزانی، کە دەڵێت سیستەمی دەسەڵاتی حوکم لە دوای سەربەخۆی "سیستەمی فیدراڵی" دەبێت بەو مانایە دێت کە باشوور دابەش بکرێتە سەر چەند شار و هەرێمی سەربەخۆ، هەر یەک لە دەسەڵاتدارانی زۆنی سەوز و زەرد پشکیان لە ئیستاوە پارێزراو بێت هەر یەکەو دەسەڵات و

دەرامەتی خۆی لە گیرفانی بکات وەک ئەمڕۆ ئاسا. مەسەلەی بەهەرێم کردنی شاری “کەرکوك” کە دەمێکە پارێزگاری کەرکوک دەهۆڵی بۆ دەکوتێت پلانی تورکیا و ئێرانە، وە هەر دوو وڵات ئاواتەخوازن کە کوردستان لە چوار بەشەوە ببو□ ب□ت بە هەزاران بەش و دابەش بکرێت و ئینجا بۆخۆیان بە ئاسانی لەگەڵ هەر هەرێمێک بە جیا مامەڵە بکەن وەک ئەمڕۆ ئاسا.

دەرئەنجامی باس،

ئەزمونی دەسەڵاتی بنەماڵە و خێزان بۆ دەسەڵاتدارانی تورکیا و ئیران بیستوشەش ساڵە بووە بە خێر و غەریمەت. لە ژیر سایەی ئەو دەسەڵاتەدا تورکیا و ئیران بە هەوەسی خۆیان کوردستان تۆپباران و بوردومان دەکەن، بە ئارەزووی خۆیان سنوور دەبەزێنن هەڵدەکوتنە سەر پەکەکە، پژاک و لە رابردوودا هەڵیانکوتایە سەر حزبی دیموکراتی ئیران. دابەشبوونی کوردستان خەونی لەمێژینەی تورکیا، ئیران، عیراق و سوریایە و لە ژێر ناوی دەوڵەتی سەربەخۆی باشوور و “فیدرالیزم”دا، یان لە ژێر ناوی ئۆتۆنۆمی و بە هەرێم کردندا دەیانەوێت زیاتر نیشتمانی کورد دابەش بکەن و گورگان خواردی بکەن.

ڕیفڕان□د□م ئامرازێکی ڕیفۆرمیستانەی درۆزنانەی دیمۆکراسی بۆرژوازییە! … وەستا سابیر

بۆرژوازی کوردی نایەکگرتوو و پارچە پارچە و حاکمیەتی زۆنە جیاوازەکان و چوارچێوەیەکی سیاسی کە لەو ناوچەیەدا وەک بەکرێگیراوانی بۆرژوائیمپریالیستەکانی جیهان پێیان سپێردراوە ئاسۆیەکی داخراوو نائومێدانەی خۆی نیشانداوە ، لە ناوچەیەکدا کە زۆربەی هەرە زۆری زۆنی سەوز دژ بە گاڵتەجاڕیەکەی ڕیفڕاندۆمە ، ئەستەمە و خۆڵکردنە چاوی خەڵکە کە بتوانیت دیمۆکراتیەتی بەتینی پرۆلیتێری بۆ خەڵکی کوردستان فەراهەم بکەیت . لێنێن لە باسەکانی

خۆیدا پێ لەسەر ئەوە دائەگرێت کە مافی چارەی خۆنووسین بۆ نەتەوە ژێردەستەکان هەمیشە بۆرژواکانی ئەو میللەتە بە ئیمتیازاتی خۆیان ئەچنە پشتی ئەم مەسەلەیەو خۆیان پێشەوایەتی ئەکەن ، کە زۆر ئەستەمە بتوانن دیمۆکراتیەتی بەرین بۆ فەراهەمکردنی هەلومەرجی خەباتی چینایەتی دەستەبەر بکەن …..

بازنەی دەسەڵاتداریەتی حیزبە قەومییە کوردیەکان و حوکومەتی ئیمارەتی و زۆنی ناوچەیی هەر یەکێک لەم دوو حیزبە گەورەیەی یەکەتی و پارتی و گۆڕان و ئیسلامیەکان ، وەک بەشێک لەخێزانی بۆرژوازی جیهانی کە سیستەمەکەیان دەرگیری قەیرانێکی ئابووری جیهانی بووەو وەک هەمیشە ئاسا کاریان کردوە بۆ چارەسەرکردنی ئەم قەیرانە ئابوورییە لە سەر سفرەی کرێکاران و زەحمەتکێشان قەرەبووی بکەنەوە ، لەڕێگەی بەرزکردنەوەی نرخی شمەکەکانو کەمکردنەوەی کرێ و بێکارکردنی ملیۆنەها کەس و نەدانی مووچەو کەم کردنەوەی خزمەتگوزارییە گشتیەکان و زیادکردنی بودجەی سەربازی و شەڕو تاڵانکردن ووڵاتانی ترو و دەوڵەمەندکردنی توێژێکی ئۆلیغارکی لەسەر چەک و تەقەمەنی شەڕ ….هتد
هەموو ئەمانە لە هەرێمی کوردستان بەشێوەیەکی گشتی وجودیان هەیە ، هەر بەم بۆنەیەوە بازنەی حوکمڕانیەتی بۆرژوازی کوردی لەو هەرێمەدا دەرگیری قەیرانێک و ئەزمەیەکی سیاسی زۆر گەورە بووەو کەوتۆتە سەر لێواری مان و نەمان و تێکشکاندنی ئەم دەسەڵاتە نایەکگرتوەو قرچۆکەو نایاساییە.

حیزبە بۆرژوازییە کوردیەکان پێویستیان بە ڕیفۆرمە ، پێویستیان بە خۆ نوێکردنەوەو دەربازبوونە لەم قۆناغە بنبەستوە کە تێی کەوتون ؛ بۆ ئەم ڕیفۆرمیش ئیبداعێکی فریاگوزارانەی زۆر گەوجێنەر و ئەفیونی هەیە کە ئەویش (ڕیفڕاندۆمە) .
بازنەی چینایەتی خودی بۆرژوازی پارچەپارچەو تێکشکاوی سیاسی خودی ئەم چینە لە هەرێم و لە کوردستان تەنها لە بۆرژواگەورەکان پێک نەهاتوە، بەڵکە ئاسۆو داهاتوی بەشێکی بەرینی وردەبۆرژوازیش بە ئاسۆو ئایندەی ئەوانەوە بەستراوەتەوە ….
چەپی ڕیفۆرمیست لە هەرێم و لەو ناوچەیەدا بەشی ووشیاری ئەم توێژەیە هاتۆتە مەیدانی ئەم نمایشنامەی ڕیفڕاندۆم ، هەم بۆ سازکردنی هەلومەرجی گونجاو بۆ خۆیان و بۆ توێژەچینایەتیەکەیان ، هەم بە پشتیوانی تەواوی بۆرژوازی حاکم لەو ناوچەیەو دۆزینەوەی چارەسەرێک بۆ ئەو بنبەستیەی کە بازنەی سیاسی دەسەڵاتی پارچە پارچەیی حیزبە کوردیەکان تێی کەوتون و هەوڵێکە بۆ دەرچوون لەم

پەڕاگەندەییەو بەرەو یەکگرتوویی و یەکپارچەی ماڵی بۆرژوازی کوردی .

ئەم باسە باسێکی واقیعی پڕاکتیکی سیاسی چینایەتییە لە هەرێم و دوورە لە هێرشی موجەڕەدو تەشهیر ئامێز بۆ هێزێکی سیاسی دیاریکراو ، ئەگەرچی ئێمە ناچارین کە کرێکاران و زەحمەتکێشان لە ماهیەتی هەموو سیاسەتی توێژو چینە کۆمەڵایەتییەکان ئاگادار بکەینەوە و هوشیاری چینایەتی ئەوان بەرەو ئاسۆیەکی نادیارو تەم و لێڵیدا نەبەین.

خۆشباوەڕی بە نمایشێکی لەم جۆرە وەک (ڕیفڕاندۆم) کە هیچ پەیوەندی نە اسی مافی میللتی کورد بە چارەنوسی خۆی و نە بەدەوڵەتی دیموکراتیانەی کرێکاران و زەحمەتکێشانی ئەوانەوە نیە ، وەهەر خۆشباوەڕیەک کە جەماوەری لەم قۆناغەدا پێ موتوربە ئەکرێت و ئەفیوناویان ئەکەن ، هیچی تر نییە تەنها هەوڵێکە بۆ بەدیهێنانی یەکێتی و یەکپارچەیی ماڵی بۆرژوازی کوردی و زامنکردنی داهاتویەکی درێژتر بۆ ئەوان و قەرەبوکردنەوەی ئەو قەیرانە ئابورییە کە خودی بۆرژوازی کوردی دەسەڵاتدار و غیرە دەسەڵاتدار تیایدا ئەژیت دوای هاتنە خوارەوەی نرخی نەوت و ئەو قەیرانە فینانسیەی کە تووشی تەواوی سیستەمی سەرمایەداری لەو ناوچەیەدا هاتوە.

خەباتی پێشترو بەتایبەت داهاتووی مارکسیستە ئەنتەرناسیۆنالیستەکان ئەوەیە کە پێداگری لەسەر خەباتی چینایەتی و یەکێتی و یەکرگرتووی و هاوپشتی لە گەڵ کرێکارانی ناوچەکەو وەلاتانی هەموو تێڕوانین بۆچونەکانی ڕیفۆرمستە شەعبەویەکان و هەروەها
ڕیفۆرمیستە کرێکارییە سۆسیال دیموکراتیەکان کە بەدرێژایی زیاتر لە سەت ساڵە ڕوحیەتی شۆڕشگێڕانەی مارکسیان مراندوەو ئیغتصاب کردووە ، وە لە پێناوی لێکهەڵپێچانی تەواوی دامو دەزگای بۆرژوازی کوردی و عەرەبی و تورکی و فارسی لەو ناوچەیەدا و لەسەر کەلاوەی دەوڵەتەکەی ئەوان دەسەڵاتداریەتی جەماوەری شورایی خۆیان پێبهێنن دژ بە هەموو سەرمایەداران ، لەم ڕێگەیەشەوە توانای بەدەستهێنای یەکسانی و هاومافی لەگەڵ میللەتەکانی دەوروپشت دابینبکەن و ناوەڕۆکی مافی دیاریکردنی چارەنوسی خۆیان وەک بنەمایەک کە لێنینیش داکۆکی لێکردوە .

و. صابر

پەشیمان بوونەوە لە ڕیفراندۆم... شەرزاد وەڵاتدۆست

لەگەڵ بوونی ناڕەزایەتیەکی زۆری ناوخۆیی و دەرەکی لەسەر ئەنجامدانی ڕیفراندۆی لە 25 مانگی ئەیلولی ئەم ساڵ بۆ جیابوونەوەی هەرێمی کوردستان ، لە گوێ نوگرتن و بشتگوێخستنی تەواوی ئەو دەنگ و لایەنانەی داوای دواخستنی ئەم پرسە دەکەن بۆ کات و ساتیکی گونجاو جێی سەر سوڕمان و تێڕامانە ، پێویستە وردبینەوە لەوەی ئاخۆ ئەو لایەنانەی دروشمی سەربەخۆی دەوڵەتی کوردیان بەرزکردوەتەوە و ئامادەکاری ڕیفراندۆم دەکەن لە ئێستادا ، ئەوەندە موکوڕو سورن لەسەر ئەنجامدانی ڕیفراندۆم و ڕاگەیاندنی سەربەخۆی باشوری کوردستان ، یاخود چاوەڕێی زیاتر فشار خستنە سەر حکومەتی ناوەندن بۆ وەرگرتنی پلە ئیمتیازی زیاتری حزبی لە حکومەتی عێراق ، هەرچەندە لە گفتوگۆکانی ئەم چەند ڕۆژەی وەفدی کوردی لەگەڵ لایانە عێراقیەکان لە بەغدا ، ئەم بابەتە بە هەموو لایەک ڕوون بویەوە تەنها مەبەست لەم کارە بەدەستهێنانی بەرژەوەندی زیاتر لە بەغدا نەوەک جیابوونەوە لە لە عێراق ، بەڵگەش بۆ ئەمە قسەکانی خودی سەرۆکی ئەم لیژنەیەیە ، کە بە ڕوونی وتی ئێمە لەگەڵ یەک پارچەیی عێراقین.

جێی خۆیەتی سەرنج لەوە بدەین ئایا پەشیمان بوونەوە لە ڕیفراندۆم لەم کاتە دواخستینی بۆ کات ودەرفەتێکی گونجاوتر ، کە هەم پشتگیری نێودەوڵەتی هەم کۆدەنگی ناوخۆیی لەسەر بێت باشترە ، یاخود موسڕ بوون و ئینکاربوون لەسەر ئەنجامدانی ئەو ڕیفراندۆم لە 25/9 ی ئەم ساڵ ، بێگومان هەموو بیرکردنەوەیەک ڕای یەکەم هەڵدەبژێری ئەگەر مەبەستی بنیات نانی دەوڵەتێکی کورد لە تەواوی سنوری باشوری کوردستان و خاوەن دامەزراوە و خاوەنسەروەری و بەهێز بێت لە ئاستی نێودەوڵەتی ، بەپێچەوانەشەوە ئەگەر ڕای دووەممان هەبێت ئەوا ئەمە دەوڵەتێکمان دەوێت کە لە جوگرافیایی گەمارۆدراوی سنوری هەولێر و سلێمانی دهۆک بێ ناوچە دابڕاوەکانی دەرەوەی هەرێم دەبێت ، جگەلە دەوڵەتێک دەبێت بە مردووی لە دایک دەبێت و هیچ پاڵپشتی و دانپێدانانێکی نێودەوڵەتی نابێت ، ڕەنگە هاوشێوە وەک قوبرسی تورکی لەلایان وڵاتێک یان دوو وڵاتی دانبنرێت بەو دەوڵەتە ، کە ئەمەش

جگە لە ماڵوێرانی و نەهەماتی زیاتر بۆ هاوڵاتیانی بەشمەینەتی ئەم مەملەکەتە ناهێنێت.

ئەگەر هاتوو ئەو لایەنانەی ئەو بەروارەیان دیاری کردووە پێشیمان نەبوونەوە گوێیان نەگرت لە ناڕازی ناوخۆی و وڵاتانی زلهێز و وڵاتانی ناوچەکە و ئەنجامدانی ڕیفراندۆم و بەدەستهێنانی زەرینەی "بەڵێ" بۆ جیابوونەوە لە عێراق لە 25/9 دوای ئەو بەروارە چی ڕوودەدات؟ ئایا سەربەخۆیی ڕادەگەینرێت و باشوری کوردستان دەبێتە دەوڵەتێکی سەربەخۆ لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست؟ بۆ وەڵامی ئەمە دەبێ بلێین بەداخەوە چۆن ڕیفراندۆمەکەی 2005 تەنیا بۆ مەرەکەبەی سەر کاغەز و لەناو سندوقەلانی دەنگدان مایەوە و کرا بە پارویەکی چەور بۆ بەدەستهێنانی چەند بەرژەوەندیەکی زیاتری حزبی ، ئەوە ئەم ڕیفراندۆمەش شێتکی مەزنتر و باشتری لە وەچنگ ناکەوێ .

ئەوەی گرنگە لە کۆتایی ئاماژەی پێ بکرێت ئەوەیە ئەوانەی ماوەی چەند مانگەکە تەواوی هاوڵاتیانی باشوری کوردستانیان لەگەڵ بوونی جۆرەها قەیران و گرفت بەم بابەتەوە سەرقاڵ کردووە ، گوێ لەو هەموو دەنگە ناخۆیی و دەرکیە بگرن گوێ نەدەن بەو قسەیەی کە دەڵێ "سواربوون عەیبەک و دابەزین دووعەیب" ، بەڵکو هەرنەبێت بۆ بەرژەوەندی حزبی و بنەماڵەیی خۆیان بەگوێی دەنگی ناڕازی ناوخۆی وڵاتانی زلهێز لەسەرووی هەموویانەوە ئەمریکا بکەن ، واز لەو پرسە بێنن لەم کاتە بۆ دەرفەتی گونجاو دوابخرێت ،بەپێچەوانەوە دوور نیە ڕوودا گەلێک ڕووبدەن کە هەم دووبارە حکومەتی عێراقی بەتەواوی دەسەڵاتیەوە بێتەوە هەرێمی کوردستان و ئەمانیش دوای ساڵێک خۆیان حزب و بنەماڵەکانیان لە دوور وڵات کاڵا بۆ ئەژنەیان بشکێن بۆ ئەو هەڵەیەی کردیان ، جیا لەوە لەبری ئەم خەڵک سەرقاڵ کردن و تێکدانی زیاتری باردۆخەکە هەوڵبدەن لەگەڵ بە باشترکردنی ژیانی خەڵک و سەرپێخستنەوەی دامودەزگا شەرعیەکان و دانانی پەیوەندیەکی باش لە گەڵ حکومەتی فیدراڵی چارەسەرکردنی تەواوی پرسە ناکۆکەکانی هەرێم و بەغدا ، هەروەها هەوڵدان بۆ ئەکتیڤ کردنەوەی مادەی 140 بۆ گەڕاندنەوەی تەواوی ناوچە دابڕێندروەکانی دەرەوەی هەرێم بە شێوازێکی یاسایی و بنیاتنانی بناغەی دەوڵەتداری وحکومڕانیەکی دیموکراسی و باشترکردنی گوزرانی خەڵک ، ئەودەم هەرهەنگاوێک برنرێت بۆ سەربەخۆیی ڕاگەیەندنی دەوڵەت ، بێگومان هەموو لایەک پشتگیری دەکات ، چونکە ڕوونە هەموومان خەونی دەوڵەتێکی سەربەخۆ بە ناوی کوردستان ، کە دیموکراسی و مافی مرۆڤ کەرامەتی مرۆڤی تێدا پارێزراوبێت لە هزرو خەیاڵماندایە هەردەم.

خراپتر … پشکۆ ناکام

….بەر پرسێکی پێوە لکاوی بنەماڵەکە جگە لە "بە ئومێدی" هیچی تری لە نە سەوز و نە زەرد ئەبێت ، پێمان ئەڵێت (..هەر کوردێک غیرەت و ناموس و شەرەفی !!هەبێت لە 25/ی ئەیلول چاو ئەنوقێنێ و یادێک لە سەد ساڵەی نەهامەتییەکانی کورد ئەکاتەوە…) پێشەکی سەیرە بەم ئاخر و ئۆخرییە ئەو زاتە ئەو ناموس و مولحەقاتەی هاتەتەوە بیر و پاشان بەش بە حاڵی خۆم پێش ئەو ڕۆژەش دەیان جار چاوم نوقانە بیرم لە تەئریخی پڕ لە شکستەکانی کورد کردۆتەوە هەر چاو ئەنوقێنی یەکسەر ئاش بەتاڵی ساڵی 75/م دێتەوە بەر چاو کە چۆن بزووتنەوەی چەکداری کورد دوای چواردە ساڵ لە قوربانی دان بەهۆی گرێ دانی ئامانجەکانی بە بەرژەوەندییەکانی شای ئێرانەوە لە چەن ڕۆژێکا رووخا و داتەپی و بە " ئاش بەتاڵ" چووە تەئریخەوە و بەرپرسی سەرەکی ئەو ئاش بەتاڵەش ئەو سەرکردایەتیە بوو کە ئێستا میراتگرەکەی داوامان لێئەکات لەژێر سێبەری ئەوا دەنگ بەین بە کورسیەاندەم !!… هێشتا هەر چاوت نوقاوە کە گوێت لە دەبابەکانی بەعس ئەبێت لە 31/ی ئابی 96 لەگەڵ گەوزانی سەدان کورد لە هەولێر و دەوروپشتی پایتەختەکەی هەرێم داگیر ئەکەن بە چاوساغی ئەو بنەماڵەیەی ئەو لە "ئومێد کەوتوە" داوامان لێئەکات هەمومان بە چاو نوقاوییەوە دەنگ بەین بەو گیرفانراندەمەی ئەوەندەی تر کەمەڵانی خەڵک تووشی نەهامەتی و ماڵ وێرانی ئەکات…. با پەلە نەکەین و هەر بە چاونوقاوییەوە وەک فیلمێکی دکومینتاری خێرا چەکدارەکانی ئەو حیزب و بنەماڵەیە بهێنینەوە پێش چاوی خۆمان کە بە سەدمەتری لە شەنگال بە هەڵەداوان ئەیقوچێنن یەزیدییەکان وەک دیاری تەسلیم بە داعش ئەکەن و دواتر لەبەردەمی هاممەر و کامێراکانەوە نەزەرییەی" شەڕ راکردنیشی تیایە" ئەخەنە فەرهەنگی شەڕی میلیشیاکانەوە …. با تۆزێک سەبرمان هەبێت و چاو نەکەینەوە تا بە نوقاویی بەهەزاران تانکەری نەوتی هەرێم ببینین کە ڕەوانەی دەرەوە ئەکرێت و حسابەکەشی سفر هیچ بەدەستەوە ! هەر بە چاو نوقاوییەوە سەرەکی بنەماڵە ئەبینین کە چۆن هەڕەشە ئەکات وئەڵێت: گەر مالیکی کرایەوە من!! سەربەخۆیی هەرێم ڕائەگەیەنم و چەن کەمتر لە ساڵێکی خایان بە پەلەپروسکێ نوێنەرانی ئەو بنەماڵە و پاشکۆکانی و حیزبەکەی ئەو لە ئومێد بێبەش کراوە لە پێناوی پارەیا

وا قۆڵ ئەکەن بە قۆڵی یەکا ئەڵێی بەیەکەوە لەحیم کرا بوون، بۆیە ئێستا وەک نوکتە لەسەر وەزنی فیلمی کاوبۆی ” لە پێناوی مستێک دۆلارا – کلینت ئیستوید ” ئەوترێت : ریفراندۆم لە پێناو تورەکە دۆلارا..........

با تۆزێک دان بە خۆمانا بگرین پێش چاوکردنەوە چەن وێنەیەکی تریش بهێنینەوە بەر چاومان :

– ئەو داپیرە بەد بەختەی گەرمیان کە بوە قوربانیی سیستەمە ئابوریە سەقەتەکەی بنەماڵە و پارتەکەی ئەو ” لە ئومێد خیش کردوە” بەرپرسیارن لێی..

– وێنەی ئەو کچە بەناو ئەکتەرەی لەفلیمەکانیا حەزی لە جل لەبەر کردن نیە لەگەڵ سەرۆکی بەناو حکومەتی تەهریج و عەجایباتی هەرێم..

– وێنەکانی ئەو هەموو ڕۆژنامە نووس و کەسایەتیانەی لە سایەی حوکمی ئەو بنەماڵەیەوە تیرۆر کراون کە ئەو ئومێدە ناوەر ۆک بێ ئومێدە دەرچوی قوتابخانەکەیەتی…

– مەنع کردنی سەرۆکی پارلەمانی کوردستان لە چونە سەرکارەکەی و داخستنی پارلەمان و داهێنانی دروشمی هەزەلی : لە نێوان خراپ و خراپترا.. بنەماڵە خراپەکەی هەڵبژارد ، واتا بنەماڵە موخەیەر بوو لە هەر سێ ئەگەرەکە و ئەبێت مەمنون بین خراپترینەکەی هەڵنەبژارد…!! …بۆیە ب□ن□د□ش بۆ ئەوەی لەوە ” خراپتر” بەسەر کوردستانا نەیەت لە 25/ی ئەیلول ئەڵێم نەخێر..............

تێنوویەتی … سۆران محەمەدە سوورە

1
دەنگی زەنگوڵەی مێگەلە بزنی خوداکان دێ.
لەکوێوەیە؟‌
ئەم دەنگە نائاشنا نییە. دەزرینگێتەوە.
دەنگێکە بۆ بزوان.
من لەخودا خەسێنراوەکان کەوتوومە‌وە.
تاریکی بەمن نەبێ بژار ناکرێ.
من تاریکی دەسمم، لێ هۆکار لەمەدا چییە؟

2
کوێرەڕێیەك دەچێتەوە ئاوەدانییەکی قەرەباڵغ مردوو.
ئەزیەتم دیت، ئەم کوێرەڕێیانە تێکناکەنەوە.
کەوتوومەتە‌ سەرەتاتکێ لەگەڵ هەنووکە و بەیان
ئەوەتا بۆ دواجار بۆن بەدەسماڵ و دەست بەمەمکدانە پەمەییەکە دادێنم.
سوێی بیرەوەریی…
نازانم چما ئەم نەهاتییە تووشە، شۆرەك نەبوو لەبوونم!
ئاخۆ لێکترازان وسەرهەڵگرتن، لەبێناسنامەیی و غەریبی کوردانەدایە‌؟
3
هەناسەبڕکێمە، لێ لەدەمی فریا(ی-ان)دا پەنایەك لەبەرچاوگرتن نەنگییە.
دەنگێك: توندتر بڕۆ، چەتوونی ئەم توولەڕێیانە برینی دەم ئاوەڵان.
گیلگامێش ئاسا سام و بێکەسنیشتووی ڕێگەکانم لێستەوە.
گیاگەنەمەی ڕۆخ ڕێگە و هەورازان مێروولەیی لەشم بوون.
بۆ نوێکردنەوەی سەرەتاکانی بەقوڕ سوقدراویش
گەڕ و گەوەڕەکان شوێنباوەشتیان دەخستمەوە.
سەرەتای ئەم کوێرەڕێیانە بۆکوێ بەپەلە بوون و کۆتاییەکیان نەنووسییەوە؟

4
بۆ کۆتایی، کۆتاییەکی چارەنووسساز هەیە؛ نەگەیشتنە.
کە نووسینیش خەرمانەی ڕێکردن بێ،
بوونت، کۆنووسینەوەی نەگەیینەکانە‌.
ئەز بەپرسیاران تێنوومە و
پێچ-ەڵ-پێچی ئەم □□□یشتنەش تراویلکانە‌ دەکشێ.
دەمی کراوەی پرسیاریش: تێنوویەتی.
گەرەکمە بپرسم: ئەوە ڕێگەکانن پەلکێشی تێنوویەتیم دەکەن یان نەناسینەوەیان؟

5
پێدەشت هەنگاوەکانم بەناخی خۆیدا ڕۆدەبا و
نیگای ڕاساوی بەر ئاوێنەی یادەوەرییش، هرووژمم بۆ دێنێ.
مانگی ئەنفالی کورد تادێ دەکشێ و
کفنی ساڵە چڵکنەکانی بەربەرانمان دەبەر مێژوو دەکا.
زەردەشت خۆری شکۆی خۆی لەشاخ بەدرەوشانەوە سپارد.

زەمەنیش پێدەشتەکان بەتۆزی خەلافەتی ئیخوان دەخنکێنێ.
کات چەند بەبێ سەبووری ئارەقی بنهەنگڵمان دەردەدا.

6
تەنیا ڕۆیشتن هەیە. ڕاپسکان سەرهەڵگرتنە. ئاوڕدانەوە هەڵەتەبوون.
تۆ بێگانە، وەك چارەنووسی کورد؛ بێندانیش لە ڕۆیشتندایە.
خەونت ماڵاواییەکە لەیادەوەریی، نەك بیرهاتنەوەی نەست.
ورتەورتێ: دەکرا خودا پێناسەیەکی ترمان بداتێ
ڕێگەکان ناگەنە نەگبەتی هیچ ئیدیۆلۆژیایەك، فڕین نەبێ.
لە دەنگی ئەسغەرییدا، چارەنووسی کورد خۆی دەچڕێنێ.
ئایشەشانیش سەری بەسەردا شۆڕکردۆتەوە و تەقەڵەکانی ئەم زامە دەژمێرێ.

7
من لەهەموو شتێك چووم، ڕۆیشتن نەبێ.
نەگەیشتن هەیە. کۆتایی وەرزەڕێ چێنابن.
کە تێنوویەتی بزنەڕێی چیاکانیش دەستغەڵەتی داین
بیستم و نەمبینی:
من لەوە سەختترم، بەم نێزیکانە بمرم.
ئیتر لەم جوگرافیایە،
تێنوویەتی بەیانییەکی تر ئاوس دەبێ.

گیاگەنەمە: (لە ناوچەی نێودەشت و دۆڵەڕەقە… تاد بەکار دێت) جۆرە گیایەکە لە پاوان و شاخ شین دەبێت، شێوەی لە گەنم و جۆ دەچێت. مەترێك یان زیاتر باڵا دەکات، بۆ وڵسات زەریفە و چاك دەیخوات.
سوقدراو: سواغدراو، سواقدراو.

* ئەم دەقە لە ژمارە (7) 2017-1-1ی ڕۆژنامەی هیچ بڵاو کراوەتەوە.

شەڕ ماندووی کردووم !!… شیعری – مەولود ئیبراهیم حەسەن

تێبینی : – من بە دە ست نووسینی ئە م شیعرە وە زۆر ماندوو بووم ، خۆشحال دە بم ئە گە ر ئێوە ش بە خوێندنە وە ی ماندوو بن !! …..

(١)
بیستنی شە ڕ
بینینی شە ڕ
خوێندنە وە ی شە ڕ
ماندووی کردووم !!
(٢)
دە ستپێکی شە ڕ
بە ردە وامی شە ڕ
کۆ تایی شە ڕ
ماندووی کردوو م !!
(٣)
سە رکە وتنی شە ڕ
دۆڕاندنی شە ڕ
ڕاوە ستانی شە ڕ
ماندووی کردوو م !!
(٤)
خوێنی شە ڕ
برینی شە ر
جە نازە ی شە ڕ
ماندووی کردووم !!
(٥)
گو للە ی شە ڕ
تۆ پی شە ڕ
فڕۆکە ی شە ڕ
ماندووی کردوو م !!
(٦)
قوربانی شە ڕ
پاڵە وانی شە ڕ

بازرگانی شە ر
ماندووی کردوو م !!
(٧)
کیشوە ری شە ڕ
وڵاتی شە ڕ
شا ری شە ڕ
ماندووی کردووم !!
(٨)
گە ڕە کی شە ڕ
کۆڵانی شە ر
ما ڵی شە ر
ماندووی کردووم !!
(٩)
بە را یی شە ڕ
گە ر مە ی شە ر
د یما هی شە ڕ
ماندووی کردوو م !!
(١٠)
خە وی شە ڕ
خە ونی شە ڕ
ئاگایی شە ڕ
ماندووی کردووم !!
(١١)
وانە ی شە ڕ
قوتابخانە ی شە ڕ
فە لسە فە ی شە ڕ
ماندووی کردوو م !!
(١٢)
کۆی + شە ڕ
کە می – شە ڕ
جا رانی x شە ڕ
ماندووی کردوو م !!
(١٣)
دۆستی شە ڕ
دوژمنی شە ڕ
ناوبژی شە ڕ
ماندووی کردوو م !!

(١٤)

جارانی شەڕ

ئێستای شەڕ

داهاتووی شەڕ

ماندووی کردووم !!

(١٥)

دەسکەوتی شەڕ

قازانجی شەڕ

زیانی شەڕ

ماندووی کردوو م !!

(١٦)

شانازی شەڕ

شەرمەزاری شەڕ

سەرکردەی شەڕ

ماندووی کردوو م !!

(١٧)

شیعری شەڕ

داستانی شەڕ

ڕۆمانی شەڕ

ماندووی کردوو م !!

(١٨)

هەناسەی شەڕ

ئارەقەی شەڕ

فرمێسکی شەڕ

ماندووی کردووم !!

(١٩)

مردنی شەڕ

ژیانی شەڕ

ئاشتی شەڕ

ماندووی کردوو م !!

(٢٠)

سەقەتی شەڕ

ونبووی شەڕ

شەهیدی شەڕ

ماندووی کردووم !!

(٢١)

گێرانی شەڕ

حیکای□تی شە ڕ
مێژووی شە ڕ
ماندووی کردوو م !!
(٢٢)
خراپی شە ڕ
کرێتی شە ڕ
جوانی شە ڕ
ماندووی کردووم !!
(٢٣)
ئاوارە ی شە ڕ
بە ندیخانە ی شە ڕ
سێدارە ی شە ڕ
ماندووی کردوو م !!
(٢٤)
زە وی شە ڕ
ئاسمانی شە ڕ
دە ریای شە ڕ
ماندووی کردوو م !!
(٢٥)
شە ڕێ ناو خۆیی
شە ڕی ناو چە یی
شە ڕێ جیهانیی
ماندووی کردووم !!
(٢٦)
ساردی گە رمە شە ڕ
گە رمی ساردە شە ڕ
شە ڕی هه میشە شە ڕ
ماندووی کردووم !!

************* 20/10/2016 – هه ولێر

تاکە ی شە ڕ…
****
دە رگای کتێبە کە م دە کە مە وە
پیت بە پیت
وشە بە وشە

ڕستە بە ڕستە
دە گە ڕێم
***
دە رگای کتێبە کە م دە کە مە وە
دێر بە دێر
ڵا پە ڕە بە ڵا پە ڕە
با بە ت بە با بە ت
دە گە رێم
***
دە رگای کتێبە کە م دە کە مە وە
ماڵ بە ماڵ
کۆڵان بە کۆڵان
گە رە ک بە گە ڕە ک
دە گە ڕێم
***
دە رگای کتیبە کە م دە کە مە وە
شار بە شار
وڵات بە وڵات
کیشوە ر بە کیشوە ر
دە گە ڕێم
***
دە رگای کتێبە کە م دە کە مە وە
ڕۆژ بە ڕۆژ
هه فتە بە هه فتە
ما نگ بە ما نگ
دە گە ڕێم
***
دە رگای کتێبە کە م دە کە مە وە
وە رز بە وە ر
سآڵ بە ساڵ
سە دە بە سە دە
دە گە ڕێم
***
دە رگای کتێبە کە م دە کە مە وە
مر□ ڤ بە مر□ ڤ
هۆز بە هۆز
میللە ت بە میللە ت

دە گە ڕێم
***
دە رگای کتێبە کە م دە کە مە وە
داستان بە داستانی ئە شق
فە لسە فە بە فە لسە فە ی دین
ڕێباز بە ڕێبازی مێژوو
دە گە ڕیم
***
دە پرسم
کێ شە ڕی نە کردووە ؟
کە ی شە ڕ نە کراوە ؟؟
لە کوێ شە ڕ نە کراوە ؟؟؟
***
دە پرسم
بۆچی شە ڕ؟
لە سە رچی شە ڕ؟؟
تاکە ی شە ڕ ؟؟؟

.... ١٤/٧/٢٠١٧ هه ولێر

****

کە شە ڕ کۆتایی هات !!
****

کە شە ڕ کۆتایی هات
وە رە ئە ی دوژمنە یە کتر کوژە کە م
وە رە ..
تۆ هه موو چە کە کوشندە کانی شە ڕ فڕێدە و
منیش هه موو برینە کانی جە ستە م !

***

کە شە ڕ کۆتایی هات
وە رە ئە ی دوژمنە یە کتر کوژە کە م
وە رە ..
تۆ هه موو هه نجە ت و توڕە ییە کانی شە ڕت فڕێدە و
منیش هه موو هیوا تێکشکاوە کانم کۆ دە کە مە وە !

***

کە شە ڕ کۆ تایی هات
ئە ی دوژمنە لە مێژینە کە م
وە رە ..
تۆ هه موو شارە زاییە کانی خۆت لە شە ڕ فڕێدە و
منیش هه موو هونە رە کانی هه ڵاتن !

***

کە شە ڕ کۆتایی هات
وە رە ئە ی شە ڕکە ری دێرین
وە رە ..
تۆ ماڵە جێماوە لە بیر کراوە کە ت بدۆ زە رە وە و
منیش کاو لە تێکدراوو ڕوخاوە کە م !

***

کە شە ڕ کۆ تایی هات
وە رە ئە ی پاڵە وانی دە روون پڕ لە چیڕۆکی کوشتن
وە رە ..
وە رە تۆ ژن و منداڵە کانت کۆ کە رە وە و
منیش گۆڕی ونبووە کانم دە دۆزمە وە !

***

کە شە ڕ کۆ تا یی هات
وە رە ئە ی پاڵە وانی دە ست بە تاڵ
وە رە ..
وە رە تۆ سە ر لە نوێ بچۆرە وە قو تابخانە و
منیش ڕێگای کێلگە دە گرمە بە ر!

***

کە شە ڕ کۆ تایی هات
کە شە ڕ کۆ تایی هات
کە شە ڕ کۆ تایی هات

****************** ٢٦/٥/٢٠١٦ – هه ولیر

دەستنوسێ لە دارسێو … بۆتان لەتیف عەبدولقادر (پایان)

تازە زانیم
ئێرە باڵێکی ئاسمانەو
بەهەشت قوتابخانەیەو
داری گەنمیش پێنوس!..
تازە زانیم
من پەرتوکم و دڵی یاریش پەرتوکخانە!..
لەم قوربانە
ئەترسم ئەو دەست بۆ دڵی ببات
من هەڵگرێت و
ڕستەی یەکەمی پێشەکیم بخوێنێتەوە!..
لەوێ بەخەتێکی باریک وەک لێوی؛
بۆم نوسیوە: ڕۆژێ دێت دێمە لات..
نا…
نا…
نامەوێت ئیتر بنوسم، ئەو دەگریێت
نامەوێت خەم بخوێنێتەوە..
ئا…
لێرەوە؛
بۆ لەمەولا من ئەبمە تێنوسێ بۆ ئەو
لەبەژنم پێنوسێکی بۆ ئەڕوێنم
دەی وەرە تۆ وێنا بکەو بنوسە…
لێرە بەدواوە دەمەوێت
دەستنوسێک بم ل□ باڵای تۆ..
داهاتمەوەو تێگەیشتم
لەم بەهەشتە؛
پێنوس لەداری گەنمە و
دەستنوسیش دارسێو!..

بۆتان لەتیف عەبدولقادر (پایان)
ئیسکەندەریە.

١٤ی ١٠ی ٢٠١٣

دراوسێ تازەکەمان …

نوسینی:زینب منعم

چەپکێك گوڵم بەدەستەوە گرت و خەریك بوو لە خۆشیاندا باڵم دەگرت.چونکە دایك و باوکم ڕێگەیان پێدام کە لەگەڵیاندا بچم بۆ ماڵی دراوسێ تازەکەمان بۆ بەخێرهاتنیان ،چونکە ئەوانیش لە هەمان باڵەخانەدا دەژیان .زۆر دڵخۆش بووم چونکە دایکم ئاگاداری کردم کە ئەوانیش کچێکیان هەیە کە لە تەمەنی مندایە.منیش لە خەیاڵی خۆمدا وتم ئیتر لەمەو دوا لەگەڵ ئەودا یاری دەکەم لە جیاتی ئەوەی کە بە تەنیا لەماڵەوە بمێنمەوە.چونکە هەمیشە بە تەنیایی هەست بە بێزاری دەکەم.گەیشتینە ماڵی دراوسێکەمان ،روم کردە ئەو کچەی کە دایکی بانگی دەکرد(هەنی)،چەپکە گوڵەکەم پێشکەش کرد زەردەخەنەیەك گرتی و چەپکە گوڵەکەی لێوەرگرتم.لوتی لە گوڵەکان نزیك کردەوە تا بۆنیان بکات ئیتر لە گۆشەیەکدا داینا و بە بێ دەنگی مایەوە.لە لایەوە دانیشتم و کەوتمە قسەکردن لەگەڵیدا و باسی یارییەکانم و قوتابخانەکەم و بەرنامە خۆش و بەسودەکانی تەلەفزیۆنم بۆ کرد.هەموو ئەمانەم وت کەچی ئەو هەر بێدەنگ بوو.بەس زەردەخەنەیەکی دەکرد و سەری رادەوەشاند و دەنگێکی لێوە دەهات کە لێی تێنەدەگەیشتم.لێم پرسی چییە؟سەر لەنوێ ورتەیەکی لێوەهات و زەردەخەنەیەکی کرد.داوام لێکرد کە قسە بکات.جارێکی تر ورتەیەکی لێوە هات و قسەی نەکرد.هەوڵمدا کە باڵی بگرم تا بمبات بۆ ژورەکەی خۆی تا یارییەکانی ببینم.کەچی توڕەبوو دەستی کرد بە گریان.لەو کاتەدا دایکم و دایکی هەنی لێم نزیك بوونەوە و داوایان لێکردم کە کەمێك لەسەرخۆ بم.چونکە هەنی ناتوانێت بەپێوە بوەستێت و ناشتوانێت کە قسە بکات.ئەو تەنها ورتەیەکی لێوە دێت و زەردەخەنەیەکی بۆ دەکات .کاتێکیش بێزاری بکەن توڕە دەبێت.بەهەرحاڵ هەنیم بە نامۆیی بینی ،بەڵام ڕۆژ دوای ڕۆژ فێربووم کە چۆنە و سروشتی چۆنە.ئەمڕۆ زۆرم خۆشەوێت . ئێستا باشترین هاوڕێمە .خۆشم دەوێ بە نامۆییەکەیشیەوە،خۆشم دەوێت کاتێك کە ورتە ورت دەکات،خۆشم دەوێت کاتێك زەردەخەنە دەکات.هەتا کاتی

توڕەبوونەکەیشی خۆشم دەوێت.

نوسینی:زینب منعم
العربی الصغیر ژمارە 273 ساڵی 2015
وەرگێڕانی بەدەستکارییەوە:عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی

دارسێوەکە … فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

{هەمووشتێکی دارسێوەکە جوانە،گەڵاسەوزەکانی،شێوە و تامە خۆشەکەی}ئەمە قسەی ئاریا بوو کە ڕۆژی سێوێکی دەخوارد،ڕۆژێك ئاریا ویستی سێوێك لێبکاتەوە،بەڵام دەستی نەیگەیشتێ ،سەری هەڵبڕی
ڕووانی دارەکە زۆر بەرز بێتەوە.لەدڵی خۆیدا وتی :چۆن درەختی سێو ئابەم خێراییە گەشەدەکات ،خۆ
ماوەیەك لەمەوبەر زۆربچووك بوو،لەکاتێکدا ئاریابیری لە درەختەکە دەکردەوە گوێی لەدەنگێك بوو بانگی دەکرد{ئاریا ـــ ئاریا}.ئاریا یەکەمجار کەسی نەبینی،بەڵام دواتر کەبەباشی تە ماشای دارسێوەکەی کرد بینی لەسەردارسێوەکە جوتیارێك خەریکی ڕێککردنەوەی لق وپاککردنەوەی گە ڵاکانی
درەختەکەیە،جوتیارەکە وتی:درەختەکان بەرهەمی خۆشیان هەیە بۆئەو کەسانەی کە درەختیان خۆشدەوێ وپارێزگارییان دەکەن.
بزەوخەندە بەڕووی جوتیارەکەوە دەرکەوت کاتێك کەئاریا وتی: دەبێت من یەکێك بم لەو منداڵە ژیرانەی کەپارێزگاری لەدرەخت دەکەن،هەتا شایانی ئەوەبم لەبەرهەمەکانیان بخۆم.
کەدارسێوەکە گوێی لەقسەکانی ئاریابووچەندجارێك بەهێواشی خۆی ڕاوەشاندتاچەندسێوێك کەوتنە
خوارەوە،ئینجا وتی: ئەزانم ئێستا بەرهەمم شیرین وخۆشە لەدەمتدا،بیانخۆ نۆشی گیانت بن،
ئیترئاریابەدەم پێکەنینەوە کەوتە کۆکردنەوەی سێوە هەڵوەریوەکان.

ئەم چیرۆکە لەژمارە{154}ی گۆڤاری پەپولە بڵاوکراوەتەوە